

POSION KERAMIikka- JA AKTIVITEETTIPOLUN
OPASTEIDEN TEKSTISISÄLLÖN SUUNNITTELU

Ylisirniö Riikka

Opinnäytetyö
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala
Matkailun koulutus
Restonomi (AMK)

2017

Matkailu-, ravitsemis- ja talousala
Matkailun koulutus
Restonomi (AMK)

Tekijä	Riikka Ylisirniö	Vuosi	2017
Ohjaaja	Mervi Angeria		
Toimeksiantaja	Posion Matkailuyhdistys ry		
Työn nimi	Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun opasteiden tekstisisällön suunnittelu		
Sivu- ja liitesivumäärä	57		

Opinnäytetyössä suunniteltiin Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun informaatio- ja teemaopasteiden tekstisisällöt. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Posion Matkailuyhdistys ry. Työn tavoite oli luoda opastekokonaisuuden eräs osa-alue eli mielenkiintoiset sekä paikalliskulttuuriin että maisemaan sopivat opasteet. Työ sisältää 10 Pentik–Kirikeskus- välille sijoittuvaa opastetaulun tekstiä. Alussa on avattu aiheeseen kuuluvia käsitteitä, jotka olivat opastekokonaisuus, maisemapalveluiden kehittäminen sekä tarinallistaminen. Tiedon analysoinnin kautta edettiin opasteiden tekstisisältöihin, minkä jälkeen työskentely jatkui kirjoitusprosessina. Kirjoitusprosessin aikana kiinnitettiin erityisesti huomiota posiolaisiin tarinoihin ja kunkin opasteen paikkasidonnaisuuteen. Lopussa on pohdittu lyhyesti digitalisaation mahdollisuuksia opasteiden yhteydessä.

Tiedonhankinnassa käytettiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä, kuten havainnointia ja haastattelua. Toimeksiantaja antoi paljon materiaalia, joita hyödynnettiin vapaasti työssä. Näiden lisäksi hankittiin tietoa kirjastosta. Työ sisältää tarvittavia tietoja opasteiden suunnittelusta tiiviissä ja helposti ymmärrettävässä muodossa.

Työn tuloksena syntyi 10 informaatio- ja teemaopasteiden tekstisisältöä. Moniin opasteisiin kytkettiin posiolainen tarina. Työ on merkityksellinen ja ajankohtainen Posion matkailulle, sillä keramiikka- ja aktiviteettipolun rakentaminen on tarkoitus aloittaa vuosina 2017–2018. Haaste oli luoda mielenkiintoiset ja ajattomat tekstit, sillä opasteiden tulisi pysyä mahdollisimman pitkään voimassa.

Avainsanat opastekokonaisuus, maisemapalvelut, tarinallistaminen, digitalisaatio

Tourism, Catering and Domestic
Services
Degree Programme in Tourism
Bachelor of Hospitality Management

Author	Riikka Ylisirniö	Year	2017
Supervisor	Mervi Angeria		
Commissioned by	Posio Tourism Association		
Subject of thesis	Designing The Textual Content of Guideposts for Ceramic and Activity track in Posio		
Number of pages	57		

The purpose of this thesis was to design textual contents of the information and theme guideposts for the Ceramic and Activity track in Posio. The thesis was commissioned by Posio Tourism Association. The main goal was to create guideposts that are interesting and are suitable for both local culture and scenery. The thesis includes textual contents for 10 guideposts that will be located between Pentik-Kirkeskus track. In the beginning, concepts that were guidepost integrity, scenery services and storytelling are described. After introducing an analysis, the working moved on to the textual contents. During the writing process the local stories from Posio and each guidepost's specific site was especially concentrated on. In the end, the possibilities to use digitalization with the guideposts is briefly considered.

In the research was used qualitative research methods such as observation and interview. The employer gave lots of material which was possible to use freely in the work. In addition, some information was searched from the libraries. The thesis contains all the necessary information about designing guideposts in a compact and understandable form.

As a result of the thesis was 10 textual contents for the information and theme guideposts. Local stories from Posio were able to attach in many guideposts. The thesis is necessary and current for the employer Posio Tourism Association because the construction of the ceramic and activity track will be started in 2017-2018. The challenge was to create interesting and timeless texts because the guideposts should stay standing for a very long time.

Key words guidepost integrity, scenery services, storytelling,
digitalization

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 OPASTEIDEN SUUNNITTELU.....	9
2.1 Opastekokonaisuus.....	9
2.2 Maisemapalveluiden kehittäminen.....	11
2.3 Tarinallistamisen keinot.....	13
2.4 Työn toteutus.....	16
3 OPASTEET – PENTIKPOLKU.....	19
3.1 Aloituspaste – Anu Pentik.....	19
3.2 Väliopaste – Korpi ja koivu.....	21
3.3 Väliopaste – Mänty ja ikihonka.....	25
3.4 Väliopaste – Siirtolohkare.....	29
4 OPASTEET – KIRINKIERROS.....	31
4.1 Lopetuspaste – Arctic Ceramic Centre ja Kirikeskus.....	31
4.2 Väliopaste – Kuukkeli.....	32
4.3 Väliopaste – Kuusi.....	34
5 OPASTEET – POROPOLKU.....	38
5.1 Infotaulu – Poron elämä.....	38
5.2 Infotaulu – Poro.....	39
5.3 Infotaulu – Poro elinkeinona.....	41
6 NÄKÖKULMIA DIGITALISAATIOON.....	44
6.1 Digitalisaation tarkoitus ja mahdollisuudet.....	44
6.2 Digitalisaatio opasteissa.....	46
7 POHDINTA.....	52
LÄHTEET.....	54

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on luoda tekstisisältöä Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun informaatio- ja teemaopasteille. Toimeksiantajanani toimii Posion Matkailuyhdistys ja edustajanani yhdistyksen matkailukoordinaattori Asta Kiema. Kieman lisäksi teen paljon yhteistyötä Posion Matkailuyhdistyksen puheenjohtajan Oiva Soudunsaaren kanssa.

Aiheen valinta tapahtui nopeasti. Kävimme tuutorohjaajani kanssa keskustelun, mistä aiheista voisin tehdä opinnäytetyöni. Halusin, että aiheeni liittyisi jotenkin luonto- ja maaseutumatkailuun. Ohjaajani ehdotti maisemapalveluiden kehittämistä ja tarinallistamista, mitkä kävivät hyvin yhteen pohdittujeni käsitteiden kanssa. Näillä käsitteillä lähestyin Posion Matkailuyhdistyksen matkailukoordinaattoria Asta Kiemaa, joka vaikutti heti kiinnostuneelta. Kiema kertoi, että Posion matkailuyhdistys hallinnoi parhaillaan Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku-esiselvityshanketta, jossa suunnitellaan polku maastoon ja tehdään polkusuunnitelmaa. Tähän yhteyteen maisemapalveluiden kehittäminen ja tarinallistaminen sopivat hyvin. Aihe ja toimeksiantaja on valittu siksi, että vuosia Posion maaseudulla kasvaneena olisi mukava luoda uutta tietoa ja hyötyä kotipaikkakunnalleni.

Tutkimusmenetelmänä käytän kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä eli kerään tietoa havainnoinnin ja haastattelujen kautta. Menetelmät sopivat hyvin tiedonkeruumenetelmiksi, koska kyseessä on kehittävä opinnäytetyö (Vilka 2007, 97). Havainnointia teen luonnollisessa ympäristössä eli suunnitellun keramiikka- ja aktiviteettipolun reittiosuudella, joka on aiemmin toiminut hiihtolatuna. Käytän havainnoinnissa hyödykseni myös polusta suunniteltuja maasto- ja reittikarttoja. Kerään tietoa myös keskustelemalla; olemme sopineet Kieman ja Soudunsaaren kanssa, että heitä avoimesti haastatteleamalla on mahdollista kerätä tietoa polun opasteiden sisällön suunnitteluun. Tyypillistä avoimelle haastattelulle on, että se toteutetaan yksilöhaastatteluna ja se perustuu vuorovaikutukseen haastateltavan ja haastattelijan välillä (Vilka, 2007, 104). Kiemalta olen saanut paljon posiolaisia tarinoita, joita tutkimalla ja analysoimalla minun on mahdollista rakentaa opasteiden tarinallista sisältöä. Vilkan (2007, 123) mukaan erityisesti tarinoiden suosio on noussut tekstiaineistoissa.

Työn taustalla on Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun esiselvityshanke. Hankesuunnitelman on laatinu 19.5.2016 Posion matkailukoordinaattori Asta Kiema. Hankesuunnitelman nimi oli Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku, jossa käsiteltiin Posion keskustan, Himmerkin ja Kirintövaaran alueiden keramiikka- ja taidematkailukohteiden yhdistämistä toisiinsa tuotteistetun teemapolun avulla. Suunnitelman mukaan polun tarkoituksena olisi yhdistää Posion taajaman, Kirintövaaran ja Himmerkin matkailualueet paremmin toisiinsa kytkeytyväksi ja tukevaksi kokonaisuudeksi (Kuvio 1). Reitin varrelle olisi tarkoitus sijoittaa keraamista taidetta, tietoa sisältäviä opasteita sekä posiolaisia kulttuuri- ja keramiikkatarinoita. (Kiema 2016.)

Kuvio 1. Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku (Kiema 2016)

Kyseisen hankkeen tavoite on vahvistaa Posion keramiikkamatkailun ja -imagon tunnettavuutta ja kiinnostavuutta sekä sekä yhdistää Posion keramiikkataide ja luontomatkailu toisiinsa. Tavoitteena on myös kehittää alueen elinvoimaisuutta ja vahvistaa matkailuyritysten toimintaedellytyksiä. Lisäksi hankkeella pyritti kehittämään Posion alueen virkistyspalveluita ja luomaan sekä inspiroivan että liikkumiseen kannustavaa ympäristöä. Keramiikkapolun kohderyhmä muodostuisi sekä kotimaisista että ulkomaisista matkailijoista, mukaan lukien paikallinen väestö. Suunnitelmassa on kuvailtu mahdollisuus, että polkua liikunnan ja luonnon vuoksi kiertävä asiakas voisi innostua keramiikasta tai taiteesta. Näkökulman voi kuvitella myös toisin päin. Näin ollen polun käyttäjiksi

voidaan kuvitella sekä kulttuurista ja keramiikasta että myös luonto- ja aktiviteettimatkailusta kiinnostuneita matkailijoita, sillä polku yhdistäisi Posion keskusta-alueen kulttuuri- ja luontomatkailukohteet toisiinsa. (Kiema 2016.)

Päätavoitteeni on luoda selkeät, tiiviit ja tarinallistetut tekstisisällöt keramiikka- ja aktiviteettipolun opasteille. Tavoitteeni on aikaansaada toimeksiantajalle tekstirungot Pentikin ja Kirikeskuksen välisille opasteille, jolloin toimeksiantajalla on helppo lähteä jatkosuunnittelemaan opasteiden sisältöä eteenpäin, kuten korjaamalla kirjoitusta tai jopa korvaamalla kirjoitus kokonaan uudella tekstisisällöllä, mikäli minun tuottamani sisältöehdotus ei kelpaa. Tarkoitus on herättää toimeksiantajalleni ideoita – näytän opinnäytetyöllä, mitkä tiedot eri opasteissa koen tärkeiksi. Noudatan laadullisen tutkimuksen tavoitetta eli omia kuvauksia koetusta todellisuudesta: nämä kuvaukset sisältävät niitä asioita, joita ihminen pitää itselleen elämässään merkityksellisinä ja tärkeinä. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyllä tutkimuksella on mahdollista tavoittaa myös omaa elämää pidemmälle jaksolle sijoittuvaa asiaa. Teemakylttien tulisi olla voimassa useita vuosia tietojen vanhentumatta. (Vilka 2007, 97.)

Suunnittelun ja kirjoittamisen tueksi tarvitsen paljon tietoperustaa ja lähdemateriaaleja. Koen kirjaston parhaimmaksi tavaksi hankkia tietoa, mutta aion myös hyödyntää kirjoittamis- ja tiedonhankintaprosessissa paljon nettisivustoja ja haastatteluja. Olen myös saanut Kiemalta paljon hankkeeseen liittyvää materiaalia, joita saan vapaasti hyödyntää kirjoituksissa. Uskon, että opinnäytetyö on merkittävä toimeksiantajalleni. Kieman (2016) mukaan keramiikka- ja aktiviteettipolun esiselvityshanke on jo toteutettu. Jatkohanke polun varsinaista toteuttamista varten puolestaan käynnistyy vuoden 2017 aikana. Polku on tarkoitus toteuttaa osissa, sillä koko kustannusarvio 365 000 € on liian suuri yksittäisenä hankkeena. Työ on tärkeä tehdä, sillä keramiikka- ja aktiviteettipolkua on parhaillaan kehittymässä ja vähitellen toteutumassa, mistä syystä opasteiden tekstisisällön suunnittelu hankkeen koordinaattorille Asta Kiemalle on ajankohtainen. Kiema ja Soudunsaari voivat etsiä työn pohjalta sopivia malleja ja kuvauksia, joiden avulla tehdä tulkintoja ja ratkaisuja aktiviteettipolun opastemaailmaan (Vilka 2007, 98).

Toimeksiantajani kysyi, haluaisinko tuottaa tekstini myös englanniksi, mutta kieltäydyin. Opasteet toteutetaan kaksikielisinä, joten minun on pohdittava

opasteita suunnitellessani, minkälainen sisältö kiinnostaisi myös ulkomaalaisia kohderyhmiä. Pyrin hyödyntämään toimeksiantajaltani saamia posiolaisia tarinoita opasteiden suunnittelussa. Aion myös itse etsiä lisää opasteiden aiheisiin sopivia tarinoita eri tietolähteistä, mikäli toimeksiantajani aineistoissa ei ole sopivia. Keskustelimme toimeksiantajani kanssa myös siitä, käsitteisinkö opinnäytetyössäni opasteiden digitaalisuutta. Toimeksiantajani oli sitä mieltä, koska pelkästään opasteiden tekstisisällön luominen on jo suuri prosessi, minun ei tarvitsisi käsitellä digitaalisuutta. Haluan kuitenkin hieman käsitellä työssäni opasteiden sähköisiä mahdollisuuksia. Pohdin aihetta alku- ja lopetusopasteissa, eli Pentik- ja Kirikeskus-opasteissa. Kyseessä olevat opasteet tulevat olemaan suurempia kuin väliopasteet ja niiden yhteyteen todennäköisesti rakennetaan kaariportit houkuttelemaan kulkijoita polulle (Soudunsaari 2016). Pohdin, minkälainen digitaalinen opaste sopisi keramiikka- ja aktiviteettipolun aloitus- ja lopetusopasteisiin ja minkälaisia mobiiliratkaisuja olisi mahdollista hyödyntää polun varrella tarinoiden yhteydessä. Olen joutunut rajaamaan työtäni hieman; rajaan opasteiden suunnittelun vain Pentikin ja Kirikeskuksen välille. Jätän Himmerkin ja keskustan eli Kotivaaran osuuden käsittelemättä, jotta työstä tulisi tiivis ja selkeä ja jotta aikaa jää digitaalisuuden pohtimiselle. Rajaus on toimeksiantajani mielestäni myös hyvä idea, sillä juurikin Pentikin ja Kirikeskuksen osuus polusta toteutetaan ensimmäisenä, vuosina 2017-2018.

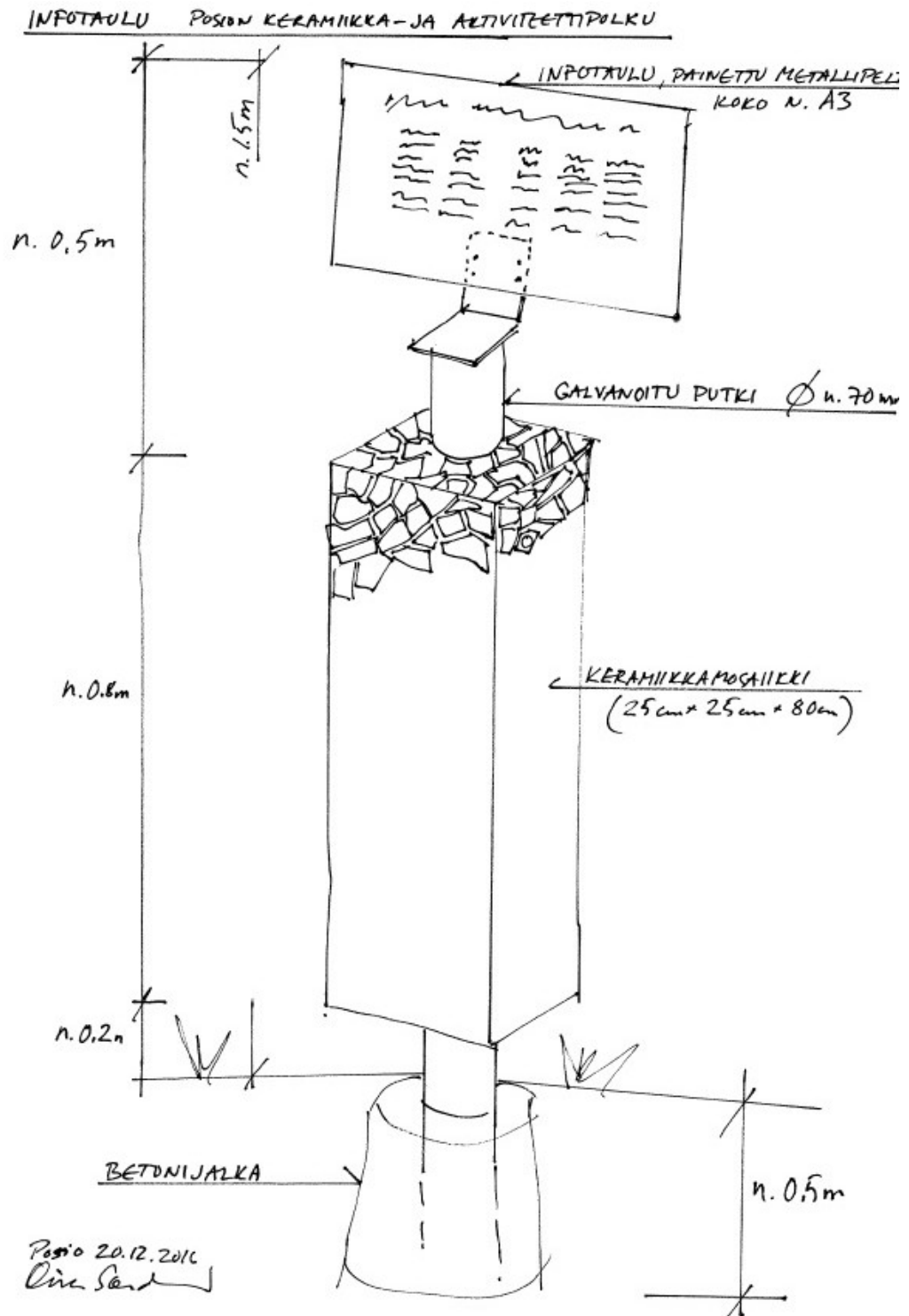
2 OPASTEIDEN SUUNNITTELU

2.1 Opastekokonaisuus

Toimeksiantajani Kiema kutsui minut mukaan REILA-hankkeen järjestämään työpajaan, jossa luennoivat Alekski Latvala ja Sini Kestilä Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutista. Työpaja järjestettiin Posion kunnantalolla, ja keskeisin aihe oli turvallisten ja asiakaslähtöisten reittimerkintöjen ohjeistus. Koin työpajaan osallistumisen itselleni hyödylliseksi, sillä pääsin tutustumaan opasteiden maailmaan, käsitteisiin, lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Työpajassa kerrottiin opastekokonaisuudesta, joka muodostuu reittien/ reitistöjen viitoista, opasteista ja merkinnöistä. Oleellisia tietoja ovat reitin pituus, suositeltava kiertosuunta, luokittelu, liittymät alueen muihin reitteihin tai reitistöihin, reitin varrella olevat kohteet ja reitin alku-, loppu- ja poistumispisteet (Kestilä 2016). Viitoittamalla laajasta mahdollisuuksien määrästä saadaan halutulle kohderyhmälle suunnatut reittivaihtoehdot. Näin reitti on tuotteistettavissa ja muokattavissa helposti toteutettavaksi oikeille kohderyhmille. Opastekokonaisuus on hyvän suunnittelun perusta. (Räsänen 2014, 22.)

Työpajassa keskusteltiin myös opastesuunnittelusta. Opasteiden on tarkoitus ohjata asiakas tuntemattomassa ympäristössä oikeaan suuntaan. Toimiva opastejärjestelmä pohjautuu ihmisten käyttäytymiseen ja sen tulisi olla kattava viestintäjärjestelmä, joka sisältää selkeitä ja suppeasti tulkittavissa olevia sekä tarkoituksenmukaisia opasteita. Hyvä opastejärjestelmä syntyy käyttämällä opasteissa johdonmukaisesti typografiaa, ikoneita, opasteen pinta-alaa, värejä ja materiaaleja. Toimiva opaste ei sisällä liikaa tietoa ja se on helposti luettavissa. (Mätäsjärvi 2016, 14.)

Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun opastesuunnittelussa on pyritty tiettyyn tyyliin ja toteutukseen. Polun opasteissa yhdistyisi keraamiikkamosaiikki, metalli ja betoni (Kuvio 2). Opastetaulut olisivat polun nimen eli teeman mukaisesti muotoiltu keramiikkamosaiikista metallipeltiin. Opasteiden jalustana toimisivat teräsputket ja betonialustat. Metallipellistä valmistettuja opasteita on suuret valikoimat tarjolla, joten Soudunsaari (2016) on varmasti todennut materiaalivalintansa käyttökelpoisiksi ja toimiviksi opastetarkoitukseen.

Kuvio 2. Infotaulun luonnos (Soudunsaari 2016)

Infotaulun koko on noin A3. Minun on siis saatava luotua opasteeseen tekstisisältö, joka mahtuu tähän A3-kokoon, huomioiden, että taulu saattaa sisältää tekstin lisäksi taulun aiheeseen liittyviä kuvia ja että fontti on kokoa 12 suurempaa. Pyrin kirjoittamaan 2–3 A2-sivua opastetaulua kohden. Räsänen (2014, 23) mukaan informaatio-opasteet teemoittavat reittiä. Ne kertovat

maisemasta ja kohteista, alueen eläimistä, kasvistosta tai vaikkapa kohteen historiasta. Ne pitäisi sijoittaa kohteisiin, joissa on aidosti näkemistä ja joissa on mahdollisuus pysähtyä häiritsemättä muita reitin käyttäjiä. Toimeksiantajani on antanut minulle valmiit opasteaiheet, joihin kerätä ja suunnitella informatiivinen tekstisisältö hyödyntäen posiolaisia tarinoita. Tekstin suunnittelussa minulle on annettu vapaat kädet; pyrin nimenomaan teemoittamaan reittiä kertomalla Räsäsen mainitsemista aiheista, kuten eläimistä ja kasveista.

2.2 Maisemapalveluiden kehittäminen

Kaunis maisema on matkailun vahva vetovoimatekijä. Maisema voi olla tietyssä paikassa syntyvä kokonaisvaltainen elämys, joka muodostuu eri aistien vaikutuksesta. Siihen voi liittyä niin kulttuurisia, historiallisia kuin luonnontieteellisiä piirteitä sekä paikallisia tarinoita. Maisema luo alueellista identiteettiä ja vahvistaa sitä. Sillä on keskeinen merkitys asukkaiden paikkasuhteen syntymisessä ja paikan imagon viestimisessä vieraille. Maisema voidaan yhdistää osaksi erilaisia palvelukokonaisuuksia (Kuvio 3). Erilaisten palveluiden avulla maisemasta voi luoda liiketoimintaa. (Komulainen 2013, 5–11.)

Kuvio 3. Maisema ja maaseudun palvelukokonaisuuksia (Komulainen 2013, 8)

Maisemapalvelut tarkoittavat luontoa, hyvinvointia ja oppimista edistäviä palveluita, joita ihminen lähtee tavoittelemaan maisemasta. Maisemapalveluihin liittyy ihmisen motiivi tai tarve. Maisemapalvelut kytkeytyvät paikan maisemaan,

kohteisiin, erilaisiin aktiviteetteihin, ruokaan tai kulttuuriperintöön. Ne voivat liittyä paikan ominaisuuksiin, henkilöhistorioihin ja tarinoihin. Maisemapalvelut voidaan jakaa toimintaympäristönsä mukaan sekä kulttuurimaisemaa ja -perintöä hyödyntäviin palveluihin että luonnonmaisemaa hyödyntäviin palveluihin. Kulttuurimaisemassa ihmistä motivoivat pääasiallisesti oppimiseen ja kauneuteen liittyvät tarpeet, ja hän haluaa tutustua maiseman ja alueen historiaan, tarinoihin ja kulttuuriin. Luonnonmaisemaan tutustumista motivoivat puolestaan ihmisen esteettisyyteen ja hyvinvointiin sekä eheytymiseen liittyvät tarpeet. Joka tapauksessa kyse on merkitysten luomisesta maisemalle – merkityksen kautta asiakas haluaa linkittyä maisemaan, ja kokemuksen voi tuotteistaa palveluksi. (Komulainen 2013, 11.)

Posiolla on lähestytty ja käsitelty hyvin maisemapalveluiden kehittämistä keramiikka- ja aktiviteettipolun suunnittelussa. Polusta on syntyneessä vahvasti teemoitettu; polun maisemassa on aikomuksena hyödyntää posiolaisten taiteilijoiden keramiikkaa, posiolaisia tarinoita ja historiaa sekä alueen omia luonnon nähtävyyksiä (Soudunsaari 2016). Lähestyn maisemapalveluiden kehittämistä tarinoiden kautta. Komulaisen (2013, 7) mukaan maisemaan voi liittyä tarinoita, taidetta ja kulttuuri- tai henkilöhistoriaa. Paikka voi olla yksittäinen rajattu kohde tai osa laajempaa kulttuuri- tai luonnonmaisemaa. Keramiikka- ja aktiviteettipolku on rajattu kohde, mutta se on silti osa laajempaa maisemaa. Uusien merkitysisältöjen yhdistäminen jo olemassa olevaan maisemaan luo kiinnostavia mahdollisuuksia (Komulainen 2013, 7). Koska Posiolla on saatavilla tarinoita ja historiallisia kertomuksia, haluan saada nämä matkailijoiden ulottuville keramiikka- ja aktiviteettipolulla: pyrin muodostamaan maisemalle tarinan. Komulainen (2013, 7) kertoo, että maiseman tuotteistaminen keskittyy elämysten, merkitysten ja palveluiden kehittämiseen paikan ainutlaatuisista ominaisuuksista. Maisemalle voidaan rakentaa tarina, myytäviä palveluja ja tuotteita.

Kiema (2016) luetteli tapaamisessamme Posion houkuttimia, joita olivat muun muassa aitous, luonto, hiljaisuus ja rauha. Paikan vetovoimatekijät ovat usein aineettomia arvolupauksia, kuten aitous, tarina, nostalgia, moniaistisuus, yksilöllisyys, kontrasti, vuorovaikutus ja luonnollisuus, jotka ovat mahdollista tehdä näkyväksi ja konkreettisesti koettavaksi tuotteen, palvelun, tiedon tai kokemusten muodossa. Arvolupaus voi olla myös erilaisia asiakashyötyjä tai

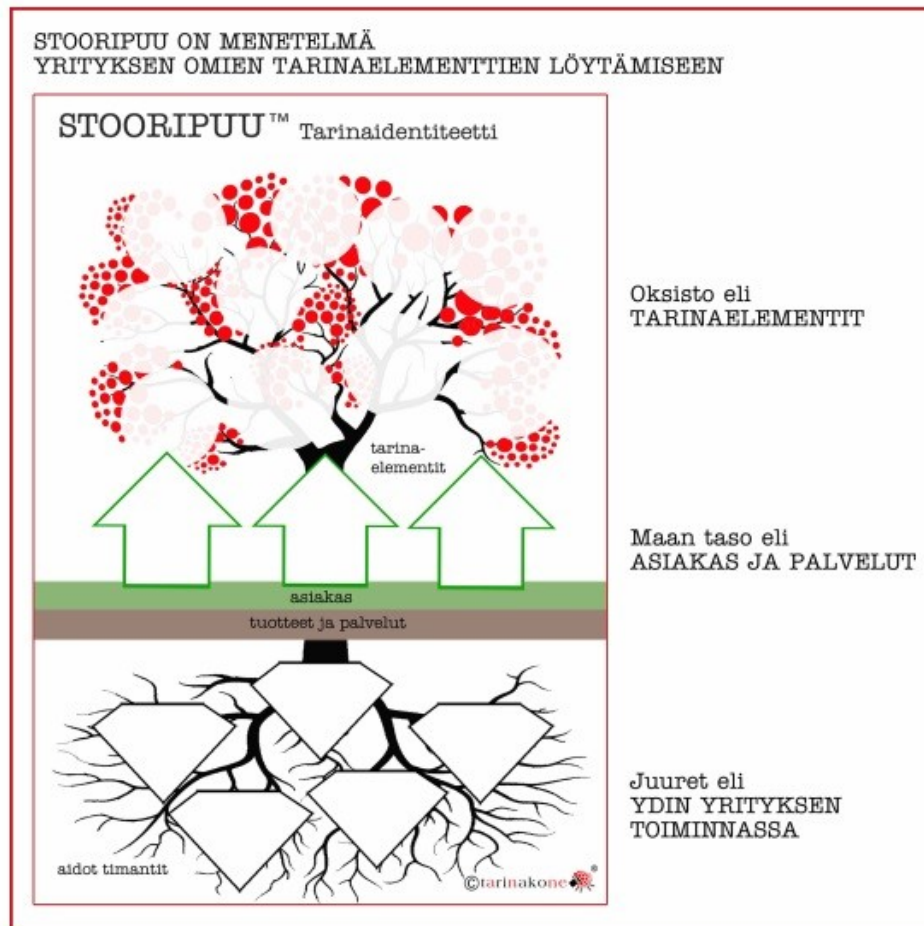
-kokemuksia, joiden avulla asiakas tyydyttää tarpeensa. Kun nämä toteutuvat, on mahdollista päästä suunnittelemaan erilaisia asiakkaan kokemuksen tasoja, kuten tiedon oppimista, aistimusta ja henkistä kasvua. (Komulainen 2013, 13–18.) Kieman mukaan keramiikka- ja aktiviteettipolku halutaan muodostuvan siten, että matkailija kokee sekä taide- että luontoelämys-, aktiviteetti- ja aistikokemuksia. Posion arvolupaukset sopivat hyvin polun maiseman ja opasteiden sisällön kehittämiseen, sillä nykypäivän matkailijat etsivät autenttisuutta – aitoa ja alkuperäistä – uusista paikoista ja ajoista (Komulainen 2013, 18).

Maisema voi olla keskeinen osa matkailupalvelua. Maisema tarjoaa paikan viitekehysten tuotteelle, palvelulle, tiedolle tai kokemukselle. Muita maisemapalveluihin liittyviä kehitystekijöitä ovat asiakkaat, muut toimijat sekä alueen brändi (Komulainen 2013, 13). Posion eräs vahva brändi on keramiikka. Polun hankesuunnitelmassa mainitaan, että keramiikka- ja aktiviteettipolun tehtävä on yhdistää alueen keramiikka- ja taidematkailukohteita (Kiema 2016). Brändi auttaa erottumaan ja herättää asiakkaan kiinnostuksen. Se auttaa asiakasta hahmottamaan, mihin laajempaan kokonaisuuteen kohde liittyy. Se lisää paikan tunnettuutta. Maisema ja paikalliset elementit, kuten brändi ja kulttuuriperinteet, Posion näkökulmasta keramiikka ja tarinat, kiinnostavat ihmisiä. Ne tuottavat ja luovat elämyksiä. (Komulainen 2013, 16.)

2.3 Tarinallistamisen keinot

Kalliomäen (2013, 40–41) mukaan tarinallistaminen tarkoittaa palvelutuokioiden yhteen sitomista tarinan avulla. Tarinallistamisen avulla yrityksen persoonallinen tarinaintiteetti tulee osaksi asiakkaan palvelukokemusta. Tarinan avulla tehdään palveluun juoni ja luodaan syy-seuraussuhteita. Kun palveluun käsikirjoitetaan tarina, saadaan kiehtova ja elämyksellinen palvelu, joissa on juonellinen rakenne. Usein yritysmaailmassa tarina mielletään yrityksen historiaksi, mutta tarinallistamisessa puhutaan kuitenkin eri asiasta. Historia on osa tarinaintiteettiä, ei sama kuin yrityksen tarina. Tarinaintiteetin pohjalta käsikirjoitetaan palveluita, jotka tekevät yrityksen tarinan todeksi. Kalliomäen luoma visuaalinen ja yksinkertainen Stooripuumenetelmä on hyvä työkalu yrityksissä tarinan työstämisen aloittamisessa ja sekä arvo- että asiakaslähtöisyyden tukemisessa (Kuvio 4). Menetelmä auttaa

etenemään suunnittelua vaiheittain ja pitämään fokuksen siinä, mikä on olennaisinta. Stooripuuhun kirjataan yrityksen toiminnan avainsanoja juurakosta oksistoon.

Kuvio 4. Stooripuu (Kalliomäki 2013, 47)

Tarinat ovat aina olleet luonnollinen osa matkailua. Erilaisilla kertomuksilla on väritetty matkailijoiden kokemusta. Erityisesti kulttuuriperintöön liittyvät kertomukset ovat olleet osa matkailuyrityksen ydintoimintaa. Matkailijan kokemukselle on annettu merkitys kertomalla tarinoita. (Kalliomäki 2013, 15.) Keramiikka- ja aktiviteettipolulla korostuvat maisemat. Komulaisen (2013, 24) mukaan seutuja on harvemmin havainnollistettu, kuvailtu tai puettu tarinan muotoon. Maisema olisi hyvä kertoa jotenkin. Tarina ei näy paikan päällä – jos lisätään tietoa, niin matkailijan kokemisen tasot syvenevät. Paikan tarina auttaa asiakkaan samaistumista kohteeseen ja helpottaa elämyksellisyyttä. Tarina voi

parhaimmillaan luoda tarttumapintaa tunteisiin ja sitä kautta ajatuksiin. Polkua ajatellen matkailija haluaa kuulla ja kokea maiseman tarinan, ja tämä on mahdollista olemalla itse paikan päällä ja lukemalla opastetiedon lisäksi tarinoita. (Komulainen 2013, 16.)

Tavanomaisesti tarinallistamisessa on hyödynnetty kulttuurisia tekstejä, jotka kietoutuvat tiettyihin paikkoihin. Maisema kertoo omaa tarinaansa; tarina voi liittyä paikan historialliseen ilmiöön, tapahtumaan tai persoonalliseen hahmoon. Paikan erikoiselle luonnonpiirteelle on voinut syntyä persoonallisia ominaisuuksia. Maiseman historian lisäksi voidaan tuotteesta kertoa myös nykypäivän tarina. Tarinat voivat liittyä nostalgiaan, mutta yhtä lailla ne voivat viitata tulevaisuuteen, moderniuteen ja globaaliuteen. (Komulainen 2013, 46.) Merkitykset yhdistetään ja rakennetaan fiktiivisiin tarinoihin, jotka puolestaan saavat vaikutteita todellisesta tilasta ja todellisista paikan ominaisuuksista. Keramiikka- ja aktiviteettipolulla tarina ja kulttuuriperintö kytketään opastepaikkaan: tehtäväni on etsiä näille paikoille tarinoita. Muussa tapauksessa tarinoita voi luoda paikan luonnonpiirteiden perusteella. (Komulainen 2013, 38.)

Tarinallistamisella on monia vaikutuksia. Komulaisen (2013, 41–46) mukaan tarinallistettua tuotetta tai palvelua on helpompi myydä. Tarina helpottaa palvelun myyntiprosessia ja valitun asiakaskohderyhmän tavoittamista. Tarinallistamisen avulla maiseman voi tuotteistaa ja näin muodostaa asiakkaalle elämyksiä. Tarina herättää asiakkaan kiinnostuksen ja synnyttää paikkasuhteen. Näin paikoista tulee inhimillisiä – ne luovat elämyksiä ja niihin on helppo samaistua. Tarinat muuttavat maiseman informaation tunteeksi. Kalliomäen (2013, 41) mukaan tarina luo yrityksen strategiselle kehittämiselle suunnan, joka helpottaa kaupallistamisen prosessia. Tarinan avulla luodaan palveluun syy-seuraussuhteita sekä rakennetta, mikä omalta osaltaan helpottaa kokonaisuuden hallintaa sekä palveluihin ja markkinointiin liittyvää kehittämistyötä. Tarinan tuominen palveluun luo kontekstin, joka tuo erottuvuutta, tempaisee mukaansa ja tuo iloa. Tarinallistaminen antaa yrityksen brändille voimaa ja lopulta tarina on mukana niin asiakkaiden kohtaamisissa, yrityksen verkkosivuilla ja muissa toimintaympäristöissä, kuten tiloissa. Kokemus jää asiakkaiden mieleen, ja siten sitä on helpompi suositella myös muille. (Kalliomäki 2014, 242.)

Tarinallistaminen mielletään organisaation tuotteen tai palveluiden identiteetin muodostamisena, tarinalähtöisenä palvelumuotoiluna. Sillä luodaan asiakkaille eräänlaista yhteistä mielikuvaa organisaatiosta, sen tuotteista ja toimintaympäristöstä. Kyse on strategisesta ratkaisusta, jossa koko yrityksen toimintaa johdetaan tarinasta käsin. (Kalliomäki 2013, 15.) Syventyessäni seuraavissa kappaleissa opastetaulujen tekstisisältöihin en luo omia tarinoita, vaan hyödynnän valmiita posiolaisia tarinoita. Kukin valitsemani tarina luo oman tarinanäyttämönsä opasteensa yhteyteen. Näyttämöllä tarina konkretisoituu. Stooripuu-menetelmää ajatellen juurakko on Posio. Keskellä ovat asiakkaat, matkailijat ja retkeilijät. Palveluna ovat keramiikka- ja aktiviteettipolku ja sen yhdistämät posiolaiset matkailukohteet. Latvustossa eli tarinaelementeissä ovat posiolaiset tarinat, kulttuuri, tietous ja maisemat. Maisemilla ja opasteilla voi luoda tunnelmaa ja tunnistettavuutta. Paikan tarina sitoo eri elementit kokonaisuudeksi: paikan ominaisuudet rakentuvat muistin, odotusten, kertomusten ja tarinoiden varaan. (Kalliomäki 2013, 23.) Tarinan avulla välitetään paikan merkityksiä ja siihen liittyviä tunteita. Posiolaiset tarinat korostavat paikkaidenteettiä ja paikallisuutta. Ne tuovat polulle kokemuksellisuuden elementin. Opasteet ovat tukirankoja, joiden ympärille etsin tarinoita.

2.4 Työn toteutus

Toteutan työn hyvin johdonmukaisesti. Pyrin selkeään toteutukseen. Keskityn yhteen opastetaulun tekstiin kerrallaan. Aloitan tiedonhakuni selailemalla posiolaisia tarinoita Tarinapankki-dokumentista, jonka sain Kiemalta. Koska tarinoita on todella paljon, käytän kirjoitusohjelmani hakusanatoimintoa saadakseni helposti aiheeltaan oikeat tarinat dokumentista. Valitsen tarinoista parhaimmat, minkä jälkeen aloitan varsinaisen opastetekstin suunnittelun. Hankin tietoa opasteteksteihin kirjastosta, Internetistä ja haastattelemalla.

Johdonmukaisuus ei ainoastaan näy todellisessa toiminnassani vaan myös opinnäytetyön kappaleiden järjestyksessä – aluksi esittelen opasteen aiheen, kerron hieman aiheen historiasta ja lopuksi kerron, mikä aiheen tilanne on nykypäivänä. Tässä vaiheessa hyödynnän tarinallistamisen keinoja: pyrin hyödyntämään niin kulttuurisia, historiallisia kuin luonnontieteellisiä piirteitä sekä paikallisia tarinoita. Paikkasidonnaisuus ja historia ovat pääasemassa

opastetekstien kirjoittamisessa. Koska Posiolla on saatavilla tarinoita ja historiallisia kertomuksia, haluan saada nämä matkailijoiden ulottuville keramiikka- ja aktiviteettipolulla.

Pyrin muodostamaan maisemalle tarinan. Aiemmissä kappaleissa käsittelin maisemapalveluiden kehittämistä ja sitä, kuinka maisemapalvelut voidaan jakaa toimintaympäristönsä mukaan sekä kulttuurimaisemaa ja -perintöä hyödyntäviin palveluihin että luonnonmaisemaa hyödyntäviin palveluihin. Keramiikka- ja aktiviteettipolku tarjoaa kulttuuri- ja luonnonmaisemaa. Erityisesti kulttuurimaisemassa ihmistä motivoivat pääasiallisesti oppimiseen ja kauneuteen liittyvät tarpeet, ja hän haluaa tutustua maiseman ja alueen historiaan, tarinoihin ja kulttuuriin. Pysin luomaan opasteteksteistä mielenkiintoisia, historiallisia ja kulttuurillisia, jotta kulkija voisi linkittyä maisemaan ja saisi luotua merkityksen maisemalle.

Saan vapaasti luoda opasteiden tekstisisällöt. Kiema ja Soudunsaari ovat antaneet kuitenkin muutamia kriteerejä kirjoittamiseen. Opastetekstien tulisi liittyä Posion alueeseen ja sopiva pituus olisi noin 2–3 sivua. Teksteistä tulisi luoda mahdollisimman ajattomia, sillä opasteiden tulisi toimia opaste- ja infotauluina luonnossa mahdollisimman pitkään. Muutama opasteeseen Kiema ja Soudunsaari antoivat selkeät näkökulmat, joista kirjoittaa. Esimerkiksi Turve-opastetaulussa olisi hyvä käsitellä turpeen historiasta ja käytöstä Posiolla. Anu Pentik-opasteessa puolestaan olisi hyvä käsitellä Anu Pentikin elämästä ja siitä, miten hän päätyi Posiolle. Näitä näkökulmia olen saanut haastattelemalla Kiemaa ja Soudunsaarta avoimella haastattelulla. Osaan opasteisiin kerään tietoa haastattelemalla posiolaisia tuttujani. Haastattelut ovat avoimia, mistä syystä minulla ei ole ollut mitään tiettyjä kysymyksiä valmiina. Kieman kanssa olemme avoimesti keskustelleet aiheista, jolloin minä olen kirjannut tietoa ylös. Kieman ja Soudunsaaren antamat näkökulmat ovat vinkkejä kirjoittamiseen.

Sain 13 opastetekstin aiheita Soudunsaarelta, mutta sovimme Kieman kanssa, että keskityn 10 taulun aiheeseen. Soudunsaari on suunnitellut opastetauluille tarkat sijainnit. Jätän käsittelemättä Kotivaara- ja Himmerkinpolun, jotka olisivat sisältäneet aiheet Posion taajama, palokärki ja lampi. Syy, miksi päätin keskittyä ainoastaan Pentik-polkuun, Kirinkierrokseen ja Poropolkuun, johtuu

aikataulusta. Haluan kirjoittaa 10 opastetekstiä ja lisäksi lopussa pohtia hieman digitalisaation mahdollisuutta opasteiden yhteydessä.

Sijoittelen opasteteksteihin tarinakatkelmia, kursivoidulla tekstillä. Pyrin asettamaan aina alkuun katkelman, sillä osio toimii hyvänä opastetaulun aiheen aloittajana ja avaajana. Mikäli löydän useita katkelmia, sijoittelen katkelmat opastekstien välille ja loppuun. Katkelmat toimivat hyvinä johdattelijoina lukijalle. Olemme pohtineet toimeksiantajan kanssa opastetaulun yhteyteen QR-koodia, joka johdattaisi lukijan mobiililaitteella tarinoiden nettisivulle. Opastekstit ovat tietyssä järjestyksessä. Aloitan opastetekstit Pentik-polusta, jonka aloitusopaste kaariporttineen sisältää tekstin Anu Pentikin elämästä. Pentik-polku sisältää väliopasteet korvesta ja koivusta, männystä ja ikihongasta sekä siirtolohkareesta. Seuraava iso opaste kaariporttineen on Arctic Ceramic Centre ja Kirikeskus. Käytän kyseisestä opasteesta nimeä lopetusopaste, sillä Pentik-polku johdattaa kulkijan Kirintövaaran Kirikeskukseen. Toisaalta kyseinen opaste voi olla nimeltään aloitusopastekin, mikäki kulkija haluaa aloittaa retkensä Kirikeskuksesta ja päätyä Pentikille, jolloin Pentik olisi lopetusopaste. Kirinkierros sisältää väliopasteet kuukkelista ja kuusesta. Viimeisinä kerron Poropolun opastetekstit, jotka sijaitsevat Pentik-Kirikeskus välillä. Poropolku sisältää opasteet poron elämästä, poro eläimenä ja elinkeinona. Opastetekstien jälkeen pohdin hieman digitalisaation mahdollisuuksia.

3 OPASTEET – PENTIKPOLKU

3.1 Aloitusopaste – Anu Pentik

”Mikäli et muista tulevaa sukunimeäsi, toistan osan siitä... Pentik... (Sainio 1987, 38).”

Näillä sanoilla Pentikäinen Topi lähestyi kirjeitse tulevaa puolisoaan, kuusankoskelaista askarateluohjaajaa, Anu Pasia kesäkuussa vuonna 1965, ja nuoren parin suhde vakiintui nopeasti. Jo neljän kuukauden kuluttua ensi tapaamisensa jälkeen Anu ja Topi tanssivat häitään Siilinjärvellä marraskuussa 1965, jolloin Anu vaihtoi nimensä miehensä sukunimeen Pentikäinen. Tämän jälkeen Anu vietti kiireistä elämää vaimona, kotiäitinä ja taitelijana. Nahka ja savi ovat olleet Anulle rakkaita materiaaleja.

”Sormet aina savessa tai maalissa – mieli jo seuraavassa luovassa projektissa (Pentik & Pentikäinen 2015).”

Anu alkoi haluta pois tutuista maisemista. Hän halusi katkosta, etäisyyttä, uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuden levätä. Kaksi lasta, aviomies, luovuus ja vähitellen kasvanut esinetuotanto ottivat veronsa. Tuolloin Pentikäisillä oli haaveena päästä asumaan luonnon keskelle Lapin maisemiin, ja Topi alkoi lähetellä hakupapereita liikunnanohjaajaksi Kuusamoon, Ristijärvelle, Simoon ja Posiolle. Topille tipahti virkaan hyväksymiskirje Posion postileimalla varustettuna ja Pentikäiset muuttivat kesällä 1969. Posiolla, kuten monessa muussakin pohjoisen pitäjässä, oli alkanut valtaisa muuttoliike Ruotsiin ja etelään. Pentikäiset saapuivat tyytyväisinä ja Anu viihtyi uudella paikkakunnalla heti. (Parkkinen 2006, 52–53.)

Anu ei kuitenkaan kauaa pysynyt paikoillaan, vaan hän jatkoi entistä elämäntahtiaan – äitinä, keramiikan, kuvaamataidon ja kotitalouden ohjaajana kouluissa ja taiteilijana uudessa kotipaikassaan. Koska oikeaan työateljeehen ei ollut varaa, Pentikäisten lastenhuone toimi Anun keramiikkapajana. (Sainio 1987, 41.) Posiolle muuttanut Anu alkoi tehdä paikallisia matkamuistotavaroita milloin missäkin omakotitalon huoneessa. Äidin energia ja luomisvoima suuntautui vähitellen muodostuvan Pentik-tuotenimen kehittämiseen, joka vei

kaiken puhdin ja valveillaoloajan (Pentik & Pentikäinen 2015, 132). Anun harrastuksesta tuli ”vahingossa” ammatti. (Sainio 1987, 8.)

”Piru kun ei pääse edes saunaan, sekin on savivarastona (Sainio 1987, 56)!”

Vahingon myötä Anu päätti 1970-luvun alussa tehdä todellisesti keramiikka- ja nahkaharrastuksestaan ammatin. Ensimmäisiä Pentikin tuotteita olivat keraamiset poronkuukynttilät ja kaamoskivet sekä muutamat nahkatuotteet. (Sainio 1987, 60.) Vuonna 1971 perustettiin virallisesti komanditti-yhtiö Anu Pentikäinen, johon muuten kovaääninen aviomies Topi tuli äänettömäksi yhtiömieheksi. Keramiikkapuoli alkoi huutaa lisää tekijöitä – yritys kasvoi nopeasti, ja palikat henkilökohtaisessa elämässä olivat välillä hukassa (Parkkinen 2006, 58). Yhtiön ensimmäisiltä työntekijöiltäkin kysyttiin pitkää pinnaa, koska Pentikäiset eivät oikein itsekään tienneet, mitä he haluavat ja mitä tekevät. Luovuus ja suuret inspiraatiot pitivät pariskunnan sisukkaasti voimissaan. Keramiikkapaja ja keramiikkatehdas, Pentik-mäki, alkoivat hahmottua ja valmistua vuonna 1972-1973. Yhtiö laajeni voimakkaasti 1980-luvulla. Avain menestykseen oli keskittyminen ydinosaamiseen eli perinteistä muotoa uudistavan keramiikan valmistukseen. (Sainio 1987, 55.)

Kuinka noin kaukana, oikeastaan Ei-missään, voi syntyä mitään (Parkkinen 2006, 58)? Suurin osa posiolaisista piti alkuun Anun ajatuksia yhtiöstä aivan mahdottomina. Muuta ei kai voinut odottaakaan vanhoillisessa, muutoksia vieroksuvassa maalaisseudun henkisessä ympäristössä. Silti kaikki kyläläiset tuntuivat salaa ihailevan Anua, vaikka tietysti hieman kadehtien. Ensimmäisten pienten läpimurtojen jälkeen kyläyhteisö ryhtyi seuraamaan entistä tarkemmin Anun ja Topin toimintaa. Uteliasuus levisi niin muualle Suomea kuin ulkomaillekin. (Sainio 1987, 79.)

2010-luvulla Anu Pentik tunnetaan posiolaisena muotoilijana ja taidekeramiikkayrityksen Pentik Oy:n perustajana, taiteellisema johtajana ja suunnittelijana. Pentikin tuotanto on jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettua keramiikkaa, jonka taiteelliset vaikutteet löytyvät luonnosta. Tämän päivän Pentik on sisustusmyymäläketju, jolla on myymälöitä ympäri maailman sekä maailman pohjoisin keramiikkatehdas Posiolla. Työtä tehdään urakan ja innostuksen huumassa vielä tänäkin päivänä. (Pentik & Pentikäinen 2015.)

”Savi ei irtoa käsistä ennen kuolemaa. Kaiken muun voi joutua luovuttamaan pois, mutta savikimpaleen kera hän aikoo täältä lähteä, mutta vasta hyvin vanhana ja saven hiomana (Parkkinen 2006, 92).”

Anulla ja Topilla on kummallakin oma tarinansa Pentik-nimen synnystä. Topin tarina on romanttinen: ihastunut nuori mies alkoi turhautua, kun ei saanut kaunista ja eloisaa Anua puhelimella kiinni keuhkoparantolasta, jossa tämä oli töissä askarateluojaajana. Niinpä Topi kirjoitti runomittaisen kirjeen, jossa aneli Anua ottamaan yhteyttä. Hän päätti kirjeen kohtalookkaaseen vihjeeseen: ”Mikäli et muista tulevaa sukunimeäsi, toistan osan siitä... Pentik...” Anulla puolestaan on tarinasta käytännöllisempi näkökulma. Yritystoiminantansa alkuaikoina hän turhautui kirjoittamaan pitkää sukunimeään laskuihin ja sopimuksiin – Pentikäinen kun ei tahtonut mahtua sille varattuun tilaan. Näin ollen Anu alkoi lyhentää sukunimensä muotoon Pentik. (Pentik & Pentikäinen 2015, 131.) Näin nimi Pentik syntyi ikään kuin vahingossa, tai ainakin hyvän sattuman siivellä. Pentikistä tuli käsite ja käypä nimi, joka Anun osalta kulkee rinnan varsinaisen sukunimen kanssa. Nimi oli tarpeen, sillä Posion savi ja nahka Ky olisi herättänyt tuskin muuta kuin kohteliasta sääliä asiakkaissa. (Sainio 1987, 59.) Pentik jäi elämään taiteilijanimenä, tuotemerkkinä ja yrityksen nimenä. Tänä päivänä sekä Anu ja Topi että heidän perheensä ovat tyytyväisiä, että sukunimeä ei vaihdettu Pentikiksi. Näin perheellä on säilynyt oma identiteetti yrityksestä irrallaan. (Pentik & Pentikäinen 2015, 131.)

”Samoilin kauniilla jäkälämättäillä ja viheltelin tyytyväisyydestä, kun olin onnistunut järjestämään itselleni omaa aikaa kiireisen työsyksyn keskellä. Siinä hetkessä, kirkkaassa syysauringossa punikkitateja bongaillessani olin täydellisen onnellinen (Pentik & Pentikäinen 2015, 107).”

3.2 Väliopaste – Korpi ja koivu

”Heinäkuun toisella viikolla taitettiin lehtiä lehtikerpuiksi. Jos ei ollut omassa metsässä koivikkoa, hankittiin lupa metsähallitukselta. Miehet kaatoivat kirveellä koivuja kumoon ja naiset leikkasivat puukolla niiden oksista lehdekset. Kolme kourallista koottiin kerpuksi, joka sidottiin ohuella koivunoksalla tyvipäästä. Kerput varastoitiin metsään. Pystypuuhun kiinnitettiin vitsalla koivunlatvakärväs, jossa oli toista korttelia pitkät oksat. Lehtikerput pisteltiin

kärvääseen kiinni. Lehdenleikkuuseen kului melkein viikko. Talvella kerpuista riivittiin käsin lehtiä lehmien ruoaksi. Kesän aikana raivattiin suolle uutta peltoa, kun muilta töiltä ehdittiin. (Työvuosi maalaistalossa.)”

Korpi tarkoittaa kuusta tai koivua kasvavaa ravinteikasta suota. Korvet ovat yleensä rehevämpiä kuin muut suotyyppit. Korveksi on vanhastaan kutsuttu myös synkkää havumetsää. Soita syntyy, kun ilmasto on kostea ja pohjaveden pinta korkealla, jolloin kasviaineksen hajoaminen on puutteellista ja orgaaninen aines kerrostuu turpeeksi. (Factum 2004.) Rakenteen ja syntyvän perusteella voidaan erotella erilaisia suotyypppejä. Soiden syntyyn vaikuttavat monet eri ilmasto-, ravinne- ja kosteustekijät. Suot alkoivat syntyä jääkauden lopulla mannerjäätikön sulettua, jolloin vesi jäi imeytymään hitaasti maaperään. Ne ovat jääneet niille alueille, joilla haihtuminen on hidasta. (Geologia 2011.)

Soissa on aina turvetta. Turve on eloperäinen maalaji, joka syntyy rahkasammaleen ja muiden elijöiden jäänteistä kosteissa suo-olosuhteissa. Rahkasammalia on hyvin monen värisiä – vihreän-, punaisen-, keltaisen- tai punaruskeansävyisiä. Väriytyksiä on monenlaisia, sillä rahkasammal ei ole pelkästään yksi laji, vaan kokonainen suku. Rahkasammalen yläosa kasvaa pituutta muutaman sentin vuodessa, ja sammalen alaosa maatuu turpeeksi. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2017.)

Soita käytetään moniin eri tarkoitukseen. Niitä voidaan kuivattaa ojitusten avulla pelloiksi tai hyödyntää metsästys- ja marjamaana. Porot ja erilaiset linnut viihtyvät suoalueilla. Karpalo ja lakka ovat puolestaan tunnettuja soiden marjoja. Rahkasammalia on hyödynnetty perinteisesti monissa arjen askareissa aina vessapaperista seinäeristeeksi. Niiden vedenpidätyskyky on niiden hyötykäytön perusta. Turvetta on ennen vanhaan käytetty bakteerien ja sienten kasvua ehkäisevänä aineena haavojen parantamiseen. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2017.) Posiolla turvetta on käytetty muurahaismättäiden yhteydessä lantakasojen sisällä. Näin lanta saatiin niin sanotusti palamaan eli kompostoitumaan. 1970-luvulla turvetta on hyödynnetty myös putkien lämpöeristeenä. (Ylisirniö 2017.) Nykypäivänä turve on yksi yleisimpiä kuivikkeita maataloilla. Se helpottaa lannan hyödyntämistä edelleen kompostoituna. Turvetta on hyvä olla maatilalla saatavilla myös mahdollisia nestevuotoja varten. Imukykyistä turvetta käytetään myös

maanparannusaineena ja kasvualustana viljelyssä: turve lisää maan veden- ja ravinteiden pidätyskykyä. Maan pidätyskyvyn parantaminen on tarpeen erityisesti hiekkaisella maalla tai kosteutta vaativien kasvien kasvatuksessa. Nykyään on myös saatavilla erilaisia turvehoitoja ja -kylpyjä kauneushoitoloissa. Suo sopii tietysti aivan tavalliseen ja virkistävään retkeilyyn. Maisemat ja raikas ilma ovat virkistäviä arjen kiireiden keskellä. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2017.)

”Koivu edustaa kaikkea, mikä on hellää, kaunista, lämmintä ja rakastavaa. Koivu on kuin äiti, lämmin, hellä ja rakastava, tai kuin nuori neito, kaunis ja rakastettava. (Niemi 2015, 9.)”

Hieskoivu kasvaa yleisenä koko maassa. Se viihtyy kosteammilla paikoilla kuin rauduskoivu, mutta sitä tavataan samoiltakin kasvupaikoilta. Hieskoivua kasvaa korpimetsissä, rannoilla sekä peltojen että teiden reunamilla. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 102.) Hieskoivu kukkii huhti-kesäkuussa. Koivut ovat tuulipölytteisiä puita, pensaita ja varpuja (Väre & Kiuru 2013, 64). Hieskoivin lehdet ovat pyöreitä ja kertaalleen sahalaitaisia (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 103). Kauneimmat koivikot kasvavat mustikkatyypin mailla. Koivuilla on kasvualustaansa parantava vaikutus. Niiden lehtikare kohottaa maan pH:ta ja lieventää sadeveden aiheuttamaa happamuutta. Lehtikare sisältää runsaasti ravinteita. Syväälle tunkeutuvan juuriston ansiosta koivu toimii myös maaperän kuohkeuttajana. (Niemi 26–27.)

”Ensimmäinen lapsuusajan muisto on, kun isäni ajoi talvisena pakkaspäivänä koivurankoja hevosella rantteelle polttopuiksi. Kun hän lähti metsään, pyrin mukaan. (Lapsuuden muistikuvia.)”

Koivun ja ihmisen välinen suhde on pitkä ja kiinnostava. Yksi olennaisimmista yhteyksistä on ollut ja on edelleen lämmitykseen ja ruoan kypsyttämiseen käytettävät polttopuut. Koivuhalkoja on kautta aikojen pidetty parhaina lämmön antajina. Tulipesien tuhkaa on otettu talteen, jolloin sitä voitiin kylvää hangelle pellon sulamisen joudattamiseksi. Koivun tuohi on monipuolinen raaka-aine. Sitä on käytetty muun muassa eristeenä talojen katolla ja siitä saa tehtyä kontteja, tuokkosia ja muita tarvekaluja. Koivun puuaines on valkeaa, sileää ja kaunista. Se on vahvaa, kovaa ja kestävä. Koivu itsessään on siis monipuolinen aines; koivu on helposti työstettävää, ja siitä on kyetty aikoinaan

tekemään suksia, airoja, meloja, pyörän akseleita, huonekaluja, rekiä ja veitsien kahvoja, toisin sanoen kaikkea, mitä on tarvinnut. Lehtiä on käytetty ja käytetään teehen ja salaatteihin, ja niillä voi värjätä lankoja. Koivun oksista tehdään saunavihtoja ja lisäksi oksat toimivat hyvinä käsityömateriaaleina. Kääpä on toiminut nuppineulatyynynä. Koivujen juurisienet, kuten punikkittati ja karvarousku, ovat herkullisia ruokasieniä. Hiiliä poltettiin menneinä aikoina hiilimiiluissa. Miilu on puunhiiltoon käytetty kekomainen rakennelma, joka on tavallisesti peitetty turpeilla, sammalilla ja havuilla (Factum 2004). Puiden polttaminen ja ladonta oli tarkkaa työtä, sillä työn onnistumisesta riippui lopputulos eli hiilen määrä. Yksi miiluhauta paloi noin kolme viikkoa kerrallaan. Koivu on kokonaisuudessaan hyvä materiaali, niin nykypäivän kuin vanhan ajan arkisen työn esineisiin ja vempaimiin. (Niemi 2015, 7–8, 38, 51, 82–83.)

”Ahon laidassa alkoi pian kuulua hakkuun kopse ja puitten kaatuessaan synnyttämät rojaukset. Koivu koivun jälkeen siinä kallistui perheenpään kirveen iskuista, isommassa sakissa useammankin miehen kumoamana ja puukkomiehet kävivät työhönsä. Nuoret tyttäret ja pojanlopit yhdessä vanhemman väen kanssa siinä ahersivat. Kerppuja alkoi syntyä. Kerppu oli tuommoinen oksista yhteen vitsalla nidottu nippu, 30 sm läpimitaten hoikimmalta, siis siteen kohdalta, oksien pituus siinä puolen metrin höyteillä. Pienimmät leikkasivat 30–50 kerppua, puolitoistakymmeniset satakin. (Kontuhommia.)”

Koivua pidetään onnen ja ilon puuna (Väre & Kiuru 2013, 66). Se symboloi terveyttä. Hieskoivun kaarnassa on usein hiilenmustan pakurikäävän itiöpesäkkeitä. Pakurikäpä on yleisempi hieskoivussa kuin rauduskoivussa, ja se sisältää terveyttä edistäviä ainesosia. Pakurikäpää voidaan keittää teen tai mehun kanssa. Lehtihaude paransi kolotuksia. Saunavihdan uskottiin ilmaisevan sairauden henkilölle, joka ei tiennyt olevansa sairas. Vihdasta irronneet lehdet eivät tarttuneet sairaan ihoon. Tuhkaa on käytetty ihonhoitotuotteena. Koivun mahla on aikoinaan ollut yleislääke. Mahlaa on juotu sellaisenaan kaikkialla. Sen uskotaan parantavan kevätväsymystä joko juotuna tai ruokiin sekoitettuna. Koivun mahlan uskottiin myös nostattavan kiimaa, siksi varsinkin miehet joivat sitä. Koivun mahlaa pidettiin heikkokuntoisten vahvistuslääkkeenä. Vielä nykyäänkin mahlasta tehdään juomia maun ja terveysvaikutusten vuoksi. Aina koivuista ei ole kuitenkaan pelkkää iloa ja

hyötyä; keväisin niiden kukkien siitepöly voi aiheuttaa allergiaa. (Niemi 2015, 84, 102, 121.)

”Jos ei lakkaa, niin riihestä, jossa on ruumiita pietty, otetaan kolme koivuhiiltä ja hienonnetaan ne ja tukitaan sillä sieramet. Puoli tiimaa pitää pitää niitä sieramessa. Sitten ei enää veri juokse. (Vanhoja hoitokeinoja.)”

Koivu on Suomen kansallispuu kansallisperinteiden kera. Niiden valkorunkoiset hahmot loistavat monin paikoin iloisesti ikivihreiden havupuiden joukossa tai muodostavat omia heleitä koivikkorykelmiä. Koivu on ollut taidemaalarien, säveltäjien, kirjailijoiden ja valokuvaajien innoituksen lähde. Se on kiinnostava, sillä se muuttaa muotoaan jatkuvasti vuodenaikojen vaihtelussa. (Niemi 2015, 9, 97, 125.) Hieskoivut tarjoavat myös hauskanäköisiä oksakasautumia eli tuulenpesiä, jotka ovat sienitaudin aiheuttamia, mutta vaarattomia. Tuulenpesiä tavataan yleisemmin hieskoivuilla kuin muilla koivulajeilla. (Niemi 2015, 28.)

”Keväällä kuoren värit vaihtuvat sävyltään violetista ruskeaan, puhkeavat lehdet muuttuvat lyhyessä ajassa hennon vihreästä hunajankeltaisten, ruosteenruskeiden jopa oranssien sävyjen kautta kesän kypsiin vihreisiin. Syksyn kulta ja talven niukka, valkoisen ja harmaasävyjen väriasteikko ilahduttavat silmää. Koivua pidetään romanttisena puuna, jonka valkoiset rungot ja viehättävät lehdet ihastuttavat silmää ja antavat ympäristölleen valoisan ja hymyilevän leiman. (Niemi 2015, 125.)”

3.3 Väliopaste – Mänty ja ikihonka

”Ensin kasvoi sakea lehtipuumetsä tähän ihmisten hylkäämään viljamaahan. Sitten, vähitellen, valtasi paikan havupuu, enimmästi kuusi, mutta paljon tuli männikköahojakin joista aikanaan oli hyvä kolota tervaspettäjiä, joista taas otettiin hyöty kylän monissa tervahaudoissa, joitten tuotteet sitten palkkilautoilla tynnyreissä laskettiin lin Haminaan muutettavaksi niiksi harvoiksi käyvän rahan kolikoiksi, joita sitten tarvittiin veronmaksussa, ja saihan niillä piitä, lyijyä, suolaa ja rautaa, ynnä muutakin sen aikaisessa taloudessa välttämätöntä. (Aropelto ja Puukkoaho.)”

Metsämänty eli petäjä on yleinen koko maassamme (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 72). Männyllä ja posiolaisilla on pitkä yhteinen

taival. Puu on tuonut elantoa iän kaiken – alkuun kaskien lannoittajana, sitten tervan raaka-aineena, puutavarana ja viime aikoina myös elämyksinä. Mäntyä on Posion metsävaroista noin kolme viidesosaa. (Posion matkailuyhdistys 2013.) Se on touko-kesäkuussa kukkiva puu, joka voi kasvaa jopa 8-30 metriseksi. Selvät ja säännölliset oksakiehkurat ovat männylle tyypillisiä, eikä välioksia ole. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 72.) Latvus on leveän kartiomainen ja neulaset 45-50 mm. Männyn kukinto on kellanruskea käpy. Käpyjä on yleensä 1-3 kimpussa. Männyn siemen on 3-5 mm pitkä, toisin sanoen melko suuria, sillä grammassa niitä voi olla jopa 200 kappaletta. Siemenet varisevat vasta noin kaksi vuotta kukinnan jälkeen (Factum 2004). Metsämänty vaatii paljon valoa ja se viihtyy etenkin niin kuivissa kuin tuoreissa, niukka- ja runsasravinteisissa kangasmetsissä, rämeillä ja kalliolla. Karuilla paikoilla se jää pienemmäksi. Ravinteisilla ja tuoreilla kasvupaikoilla kuusi syrjäyttää männyn. (Väre & Kiuru 2013, 18–21.) Nykyaikaisessa viljelymetsässä mänty kasvatetaan 80-130 vuoden ikäiseksi. Luonnonvaraisena mänty voi tulla paljon vanhemmaksikin; Lapissa aiheet eli hyvin vanhat ja hitaasti kasvaneet männyt voivat saavuttaa jopa 800 vuoden iän! (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen, 2005 72.)

Posion havumetsissä riittää honkia, paremmin kutsuttuna ikihonkia. Ne ovat kookkaita, solakka- ja suorarunkoisia, oksattomia mäntyjä (Factum 2004). Ikimäntyjen pintaa verhoaa kilpikaarna, joka suojaa mäntyä hyvin metsäpaloja vastaan. Honkien kärkikasvun loppuessa nuorelle männylle tyypillinen kartiomainen muoto häviää ja puut tulevat lakkapäisiksi eli latvasta leveiksi. Rungon tyviosan kuori on tumman- ja ruskeanharmaa sekä kaarnamainen, yläosa puolestaan punaruskea ja hilseilevä. Kaarna irtoaa paperimaisina ohuina levyinä. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 72.)

Posion seudulla on aikoinaan harjoitettu kivennäismaiden kaskenpolttoa, joka Posiolla oli pääasiassa havumetsien niin sanottua huuhtaamista – hakkaamista ja polttamista. Puuhun sitoutuneet ravinteet päätyivät maaperään hedelmällisen tuhkan muodossa ja tämä mahdollisti maanviljelyn ilman lannoitteiden erillistä levittämistä. (Erätalonpojan keinot 2007, 2.) Huuhtamaata käytettiin vain kerran kussakin paikassa. Kaskenpolttoa ei saanut harjoittaa suin päin, vaan polttoon oli saatava lupa. Kaskettavalta maalta metsä tavallisesti kaadettiin keväällä, minkä jälkeen se jätettiin vuodeksi kuivumaan ja poltettiin hyvin tavallisesti

alkupuolella kesäkuuta. Ensimmäisen polton jälkeen huuhtamaa sai jälleen olla rauhassa vuoden, minkä jälkeen palamattomat puut kerättiin kasoiksi ja poltettiin uudelleen keskikesällä saman tien. Huuhtaminen tyrehtyi täällä 1800-luvulla. (Ervasti ym. 2006, 95.)

Männyn puuaine sisältää runsaasti pihkaa. Pihkaisista mäntypuista on poltettu tervaa vuosisatojen ajan, Posiollakin varmaan niin kauan kuin täällä on ollut suomalaisasutusta. Hyvin pihkaista mäntyä kutsutaankin tervakseksi. Terva on puuta kovassa kuumuudessa kuivatislattaessa muodostuva tumma, paksuhko ja öljymäinen neste. Tervaa tehtiin tervahautoissa – tervahauta näyttää maahan kaivetulta pyöreältä, kartiomaiselta, keskustaa kohti viettävältä kuopalta. Kuivat tervakset ladottiin hautaan säteittäisesti niin, että päät osoittivat keskipistettä kohti. Näin terva valui haudan pohjalta onttoa puuputkea pitkin haudan ulkopuolelle halssiin, jossa terva laskettiin astioihin. Työmäärä oli suuri; tervahaudan annettiin kyteä yleensä useita vuorokausia ennen kuin ensimmäinen tervaerä laskettiin. Hautaa oli vartioitava yötä päivää. Tervaa on käytetty puunsuoja-aineeksi esim. laivoissa ja talonpoikaisympäristössä veneissä ja sekä kelkoissa, reissä, suksissa ja monissa muissa tarvekaluissa. Vanha sanonta neuvoi tervaamaan kotona kaiken puusta tehdyn paisti ei lusikoita. Nahkasaappaat olivat hyvä kyllästä tervalla kosteutta vastaan. Tervaa on käytetty myös kansanlääkinnässä mm. hengittämällä tervahöyryä ja hieromalla tervalla kostutettua kuusenhavua nahattomiksi hiertyneisiin varvasväleihin. (Vanhoja hoitokeinoja.)

”Talo, jossa poltettiin tervaa, hankki tervaspuut talven aikana. Mäntypuita ja tervasrankoja halottiin kirveellä sopivan kokoiseksi. Tervahauta ladottiin ja poltettiin ennen heinäntekoa. Valmistauduttiin heinäntekoon, joka oli metsäniityillä suuri työ. Haravan ja viikatteen varret tervattiin ja korjattiin. (Työvuosi maalaistalossa.)”

Tervanpolttoa on harjoitettu kotitarpeeseen ja pienimuotoista paikallista myyntiä 2000-luvulle asti. Pienen tervahaudan tarpeiksi ovat riittäneet kelot sekä puiden pihkoittuneet kannot ja juurikat, jotka pilkottiin ja puhdistettiin tarkasti lahosta. Suuremmassa tervataloudessa tervaksia tuotettiin kasvavia mäntyjä kuorimalla usean vuoden ajan vähän kerrallaan. Kuoreton pintapuu nimittäin pihkoitui voimakkaasti. Neljäntenä keväänä puut kaadettiin, ja kuorittu osa korjattiin

talteen. (Erätalonpojan keinot 2007, 25.) Sivutuotteena kantojen kuivatislauksesta saadaan mm. hiiltä, tärpähtiä, puuspriitä, etikkahappoa ja mäntysuopaa. Nilaa on käytetty hätäravintona pettuleipiin. Pettu tarkoittaa lähinnä männyn jälsi- ja nilakerrosta, joka on irrotettu käytettäväksi ravinnoksi. Perinteisesti pettua on irrotettu kasvavista pystypuista, mutta mänty voitiin kuoria myös kaadettuna. Pettulevyt kuivatettiin tuvan katossa vartailla tai kesällä päivänpaisteessa, minkä jälkeen ne uunin lämmössä paahdettiin ruskeiksi. Paahtaminen oli tärkeää haitallisten aineiden poistamiseksi. Ruskeiksi kuivuneet ainekset hienonnettiin huumareissa petkeleen avulla ja jauhettiin käsikivillä jauhoiksi. (Hätäravinto ja terveystuote.)

”Petäjään täytyi turvautua usein ja varsinkin köyhemmillä se oli lähes tavallisinta syötävää. Näiltä nälkäpäiviltä jäi muistojakin. Sirniössä on vieläkin Toivo Aukustinp. Yli-Sirniön omistuksessa lato, jota kutsutaan nimeltä petäjäkiskolato. Sen seinät on salvettu rukiinoljista, pyöreistä, paljaaksi kalutuista hirsistä. Pinta oli syöty! (Aropelto ja Puukkoaho.)”

Männyn puuaines on pehmeäköhköä ja helposti halkaistavaa, minkä takia sitä on vaivatonta työstää. Mänty sopii hyvin rakennuspuuksi, kuten kattoihin, seiniin, oviin, huonekaluihin, parketteihin, paaluiksi, pylväiksi ja ikkunanpuitteisiin. Mäntyä on käytetty kaivoksissa tukipuuna, koska sen sanotaan alkavan varoittavasti narista ennen murtumistaan. Suosittua rakennusmateriaalia ovat Lapin kauniit ja kestävät puna- ja kelohongat. Varsinkin Pohjois-Suomessa hongat kuivivat vanhuuttaan pystyyn kelohongiksi, tai ne kuivataan pystyyn ja käytetään hirsimökkeihin tai kelohonkaesineisiin. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 74.) Täällä käyttöpuut on valittu tarkoituksen mukaan. Rakennusten hirret veistettiin yleensä männystä, sillä sitä oli tarjolla runsaasti, eikä se kuivuessaan vääntyillyt niin paljon kuin kuusi. Lisäksi männnyssä on lahoamista estävää pihkaista sydänpuuta runsaasti. Posiolla eri kylillä on ainakin neljä Hirsikangas- ja kaksi Hirsimaa-nimistä metsämaata. Nimet kertonevat siitä, että maastossa on ollut tarjolla sopivaa järeää rakennuspuuta. (Erätalonpojan keinot 2007, 29.) Mänty on kuusen rinnalla sekä saha- että paperiteollisuutemme keskeinen raaka-aine (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 74).

”Aapu saattoi tehdä jekkoa. Keväthangilla joku hiihti Karvosesta Aapun taloon Pajukankaaseen, paahtoi suksensa, tervasi ne ja vei ne ulos. Vieras työnsi suksenkärjet yöksi hirsien välisiin rakoihin, niin että kärjet jäivät painumaan hyvälle kaarelle. Aapu luikahti ulos, kun sukset olivat vielä lämpimät ja pyöräytti sukset nurin. Aamulla hiihtäjän suksenkärjet olivat taipuneina väärään suuntaan. (Paju-Aapun sutkauksia.)”

3.4 Väliopaste – Siirtolohkare

”Juujärvellä on esiraivaajana ollut jättiläinen. Kylän puolella on kivettömät maat, mutta toisella puolella on juuri jokirannalla Juutunturi, joka on paljasta kiveä eikä siinä maata liioin näy. Kerrotaan, että jättiläinen on tullut ja syytänyt kaikki kivet joen pohjoispuolelta, jotta tulee ihmisille hyviä viljelysmaita. (Kalle Peunan tarina-arkku.)”

Tuntuuko taianomaiselta? Syystäkin, sillä olet saapunut juuri ison kiven luo. Näillä normaalia suuremmilla kivillä on myös osansa muinaisessa historiassa – niihin liittyvät vahvasti tarinat jättiläisistä ja hiisistä sekä palvonta- ja kulttipaikkana toimimisena (Factum 2004).

Kauan sitten Posiollakin on tanner tärisnyt, kun kiviä on lennellyt. Kansantarinoissa kerrotaan, että siirtolohkareet eli hiidenkivet on viskonut paikoilleen jättiläinen. Lohkareita on pidetty myös hiiden tai pirujen töinä. Tästä syystä siirtolohkareita kutsutaankin hiidenkiviksi. Hiisi tarkoittaa suomalaisessa muinaisuskossa uhrilehtoa, pyhää paikkaa. Toisin ajateltuna voi hiisi tarkoittaa myös etäistä, kammottavaa paikkaa. Personoituna hiisi edustaa pyhän metsikön suojelushenkeä, metsänhallitijaa, vuorenpaikkoa tai paha henkeä, paholaista. (Factum 2004.) Suomessa uskottiin ennen ihmisiä asustaneen jättiläisiä ja henkiä. Jättiläisten uskottiin asustaneen louhikoissa ja vuorilla nauttien rauhallisesta elämästä. Tarujen mukaan jättiläiset häiriintyivät herkästi rauhanrikkojista, kuten meluavasta kirkosta, äänekkäästä kyntäjästä tai pyykkiään paukuttelevasta emännästä niin, että ne viskelivät suuria kiviä hiljentääkseen häiritsijänsä. Jättiläisten viskelemät kivet kuitenkin putoilivat minne sattui, ja ne seisovat näillä paikoilla vieläkin. Suomalaisten muinaisuskossa henget ja maahiset ovat olleet myös tärkeässä asemassa. Ennen muinoin henkiolennoille on uhrattu mm. suolaa tai leipää. Uhrilahjat on

sijoitettu uhrikiven eli hiidenkiven päälle. Näin on toimittu paremman metsästys- tai kalastusonnen toivossa. (Kejonen 2008, 36.) Myös posiolaisessa historiassa on viitteitä samankaltaiseen uhrilehtotoimintaan. Posion alueen ensimmäiset asukkaat olivat metsästäjiä ja kalastajia. Heidän toimeentulonsa ei riippunut mistään yksittäisestä luonnonvarasta, vaan heitä ympäröivä luonto kokonaisuudessaan loi edellytykset selviytymiselle. Luontoa ja luonnon henkiä oli palvottava ja lahjottava selviytyäkseen. Tällä tavalla metsästäjät ja kalastajat takasivat paremmat metsästyksen, kalastuksen, linnustuksen ja keräilyn mahdollisuudet. (Ervasti ym. 2006, 37.)

”Harjun-Jussi Kuloharjusta oli tunnettu postinkantaja. Hän haki postia Taivalkoskelta Etelä-Posiolle 1930-luvulle asti. Kerran hän oli ottanut miestä väkevämpää ja palaili iltahämärissä hevosella ajaen Posiolle. Tarina kertoo, että kun hän saapui Posion ja Taivalkosken rajan tietämällä erään suuren kiven kohdalle, hän luuli sitä pimeässä Matalaisen taloksi ja meni koputtelemaan. Hänellä oli myös kyytiläinen, joka paheksui, kun ovea ei avattu. Aikansa kiveä kierrettyään Jallu tuumi, että postiakaan ei tipu. (Postinkantaja koputti kiveä.)”

Taikuuden lisäksi harhakuviakin on syntynyt. Todellisuudessa siirtolohkareet ovat jääkauden jälkeläisiä. Mannerjäätikkö louhi kallioperästä erikokoisia lohkaraita, jotka kulkeutuivat virtaavan jään mukana vähintään kaksi kertaa oman pituutensa mittaisen matkan irtoamispaikastaan. (Geologian tutkimuskeskus 2017.) Jäätikön sulaessa lohkaraita jäivät paikoilleen yksittäin tai kasaumina. Jäävuoriin tarttuneet lohkaraita puolestaan putosivat meren tai jääjärven pohjaan. Monet suuret siirtolohkaraita ovat hajonneet pienemmiksi kappaleiksi oman painonsa ja pakkasrapautumisen seurauksena. (Geologiset luontokohteet 2016.) Oli syntyperä kumpi vain, aikamatka muinaisille ajoille olisi kohdillaan.

”Maaninkavaarantien varrella noin 1,5 kilometriä Niirokummusta koilliseen päin sijaitseva suo. Suon pohjoispuolella Ruostesuonselänteen reunassa on iso siirtolohkare, joka näkyy tielle. Paikkaan liittyy seuraava tarina: Posio-Kalle oli hakemassa polttopuuuhonkia Patosalmen Väinölle, mutta laiskan ruunan takia kuorma kulki hitaasti. Kalle pysähtyi siirtolohkareen kohdalle ja sanoi hevoselle: Jos minä tuon kiven pankolle väännän, ei olla illalla kämpällä. (Isonkivensuo.)”

4 OPASTEET – KIRINKIERROS

4.1 Lopetusopaste – Arctic Ceramic Centre ja Kirikeskus

”Perustin keramiikkastudioni Posion Kirintövaaraan kesällä 2012. Inspiroiva luonto on lähellä ja sinne on helppo päästä. Luonto, hiljaisuus ja avaruus ovat tärkeimpiä vetovoimatekijöitä keramiikan suunnittelussa. Tulin Posiolle luomaan jotain uutta, inspiraationa eri vuodenaikojen värit, muodot ja esitystavat. Erityisesti lumi, kylmyys, revontulet ja muut arktiset piirteet ovat voimakkaita inspiraation lähteitä. (Miki Studio 2017.)”

Tervetuloa Kirintövaaraan, missä paikalliset, matkailijat ja keraamikot kohtaavat. Arktinen Keramiikkakeskus (ACC) on paikka taiteen luomiseen ja rentoutumiseen. Se on kansainvälisesti tunnettu keraamikkojen ja myöskin muiden taiteilijoiden kohtaamis- ja työskentelypaikka. Keskus sijaitsee erämaahotelli Kirikeskuksen yhteydessä, Posion kauniin luonnon ympäröimänä. Keramiikkastudion suuret ikkunat avautuvat läheiselle, hiekkarantaiselle Kirintöjärvelle ja Kirintövaaran laskettelurinteille. (Arctic Ceramic Centre 2017.)

Idea Arktisesta Keramiikkakeskuksesta syntyi Posion Kehitysyhtiön vetämässä EU-hankkeessa vuosina 2009–2012. Arktinen Keramiikkakeskus-idea jäsenyi ja kehittyi edelleen vuonna 2013 läpiviedyssä Lapin Keramiikkakeskus, Posio-hankkeessa, jonka yhteydessä järjestettiin myös kansainvälinen symposiumi. Hankkeiden takana ovat vaikuttaneet suuresti Posion omat taiteilijat Anu Pentikäinen Pentik OY:stä ja Posiolla asuva korealainen keraamikko Suku Park. Heidän avustuksella toteutettiin ensimmäiset symposiumit sekä opintomatkat jo olemassa oleviin keramiikkakeskuksiin. (Arctic Ceramic Centre 2017.)

Keramiikkakeskuksen toiminnan tukemiseksi ja edistämiseksi Posiolle perustettiin vuoden 2014 aikana Arktinen Keramiikkakeskus – Arctic Ceramic Centre ry-niminen yhdistys. Suunnittelun aikana täällä sijaitseva hotelli Kirikeskus todettiin parhaimmaksi toimintaympäristöksi keramiikkakeskusta ja sen toimintaa varten. Keraamikko Suku Park laati jatkosuunnitelman keramiikkakeskuksen toiminnalle tilasuunnitelmineen. Lisäksi tehtiin aiesopimus Posion Kehitysyhtiön kanssa keramiikkakeskuksen perustamisesta ja sen tulevaisuuden toiminnan turvaamisesta Posiolla. Tehdyn jatkosuunnitelman

pohjalta Hotelli Kirikeskuksen yrittäjä Reijo Lantto päätti investoida suunnitelmassa esitettyjen tilojen rakentamiseen ja laitteiden hankintaan. Näin Kirikeskukseen syntyi Arktinen Keramiikkakeskus, jossa on järjestetty vuodesta 2014 lähtien keramiikkasymposiumeja, joihin on osallistunut yhteensä satoja keramiikkataiteen huippuammattilaisia ympäri maailman. Arktisen keskuksen tarkoituksena on erityisesti edistää keramiikkataiteen tunnettuutta ja kehittää keramiikkaharrastusta yhdistyksen kotipaikkakunnalla ja kotimaassa sekä lisätä alueen matkailullista kehittämistä (Arctic Ceramic Centre 2017.)

Alueella yhdistyvät erinomaisesti keramiikka ja matkailu. Kirikeskus loistaa tarjonnallaan ACC:n rinnalla. Erämaahotelli tarjoaa vierailleen majoitus-, ruokailu-, kokous- ja ohjelmapalveluita upeissa järvi- ja vaaramaisemissa. Hotellin palveluista löytyy eri kokoisia huoneita, ravintola, useita saunoja, pyykkitupa, auditorio sekä oppimisstudio. Ravintola tarjoaa Lapin herkkuja puhtaan luonnon antimista – lappilaiset ruoat tehdään alueen luonnon metsien ja vesien antimista, riistasta, kalasta, marjoista ja sienistä. Täällä voi rauhoittua ja nauttia keskellä luontoa, kaukana omista arjen askareista ja kiireistä. Kesäisin kaunis järvinäkymä ja talvisin lumisen Kirin rinteet tykkypuiden kera takaavat rauhallisen tunnelman. Kesäisin täällä on hyvät kalastus- ja patikointimahdollisuudet. Talvisin Kiririnteiden läheisyys puolestaan mahdollistaa laskettelun ja maastohiihdon. Alueella tarjotaan monipuolisesti elämyksiä ja aktiviteetteja ympäri vuoden. (Kirikeskus 2017.)

”Omien sanojensa mukaan Suku Parkin työt eivät välttämättä ole saaneet vaikutuksia hänen korealaisesta taustastaan, mutta muodon ja ilmaisun tavat ovat ’sisäinen reaktio luoda asioita omin käsin antaakseeni esineelle oman hahmon. Kun suunnittelen, ajattelen toimivuutta, mutta ajattelen myös huumoria.’ Hän jatkaa, että hänen töihinsä ovat vaikuttaneet ympäristö ja hän on aina inspiroitunut Posiosta, alueen rauhallisesta luonnosta sekä syvästä keskittymisestä, jonka hän voi saavuttaa hiljaisuudessa työskennellessään, oli sitten talven kaamos tai pitkä valoisa kesä meneillään. (Suku Park 2015.)”

4.2 Väliopaste – Kuukkeli

”Kuukkeli: Se on hyvän onnen lintu, varsinkin, jos se lentää tien oikeaa puolta (Enteitä vuodelta 1936).”

Tuntuuko sinusta, että jokin seuraa sinua? Pieni harmaanruskea lintu, jonka kupeet ja pyrstö ovat ruosteenpunaiset (Koskimies & Lokki 2000, 268)? Ei hätää, se on vain kuukkeli, joka on kiinnostunut sinun eväsrepusta!

Kuukkeli on närhimäinen varislintu, joka elää lähinnä Pohjois-Suomen havumetsissä. Kuukkeli viihtyy missä vain, kunhan asuttavana on riittävän laajoja korpikuusikoita, joissa puiden oksat ovat naavojen ja luppojen peitossa. Kuukkeli pesii jo huhtikuussa täyden talven olosuhteissa. Hyvin eristetyn pesänsä kuukkeli sjoittaa havumetsään, yleensä kuusen tiheään oksistoon aivan runkoon kiinni. Pesä on havupuussa 2–10 m:n korkeudella. Se on rakennettu kuusenoksista ja naavasta sekä vuorattu kahden sentin paksuisella sammal- ja höyhenkerroksella. Naaras hautoo yksin huhtikuussa 3-5 munaansa 19-20 vrk, koiras puolestaan vastaa ruokinnasta. Lopulta sekä naaras että koiras ruokkivat poikasiaan. Poikaset viipyvät pesässä kolmisen viikkoa. Perhe pysyy yhdessä lähes vuoden! Aikaisen pesinnän ansiosta poikaset ennättävät oppia vanhemmiltaan paljon. Kuukkeli on sukukypsä kaksi vuotiaana. Syksyllä ja talvella saattaa hyvinkin tavata retkellä metsässä liikuskelevan kuukkeliperheen. (Koskimies & Lokki 2000, 268.)

Vaikka kuukkeli on muuten uskollinen paikkalintu, voivat vuoden vanhat linnut vaellella kymmenienkin kilometrien päähän kotimetsästä. Pariuduttuaan ne asettuvat alueelleen. Kuukkeli on paikkalintu, joka saattaa jäädä pesimäreviirilleen, vaikka se osin kaadettaisiinkin. Jos koko reviiri kaadetaan, kuukkeli joutuu etsimään uuden. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2017.) Kuukkeli on lähinnä pohjoisen lintu, mutta se saattaa kierellä talvisin etelässäkin (Factum 2004).

Kuukkelit liikkuvat metsissä äänettömästi. Ne kieppuvat oksistossa jättimäisen tiaisien tavoin, liihoilevat pikku aukoiden yli tai hyppivät maassa hakien hyönteisiä, hämähäkkejä, toukkia, sienä, erilaisia siemeniä ja marjoja. Kuukkeli on lähes kaikkiruokainen – sille kelpaa jopa retkeilijän maahan heittämä makkaranpalanenkin. Riistaeläinten haaskatkin kelpaavat. Loppukesällä ja syksyllä kuukkelit keräävät varastoja, jotka ne piilottavat puihin naavakerroksen alle. Kuukkelilla on hyvin laaja valikoima erilaisia naukuvia, rupattelevia, pulputtavia ja rumia räähkyviä ääniä. Nämä äänet ovat antaneet sille monia kuvaavia nimiä: korpinärho, korpiharakka, kuusikkonärhi ja ryssänppy. Kuukkelin

lauku on hyvin hiljaista visertelyä ja vihellystä. Kuukkeli on myös hyvä matkija. (Koskimies & Lokki 2000, 268.)

Metsässä kulkija kohtaa kuukkelin yleensä istahdettuaan mättäälle tai kannon nokkaan eväitä syömään. Silloin kuukkeli lennähtää täysin äänettömästi retkeilijän viereen uteliaana tarkastamaan, jääkö sille eväistä jäljelle jokin makupala. (Halkka 2009, 156.) Kuukkelin höyhenten värytys naamioi linnun metsäänsä. Vanha kansa on selittänyt kuukkelin kesyyden siten, että kuolleiden metsästäjien sielu on siirtynyt kuukkeliin, ja näin ne tulevat tervehtimään metsässä kulkijaa. Nuotiolla kuukkeli käyttäytyy kuin se tuntisi kulkijan. Ennen metsämiehet totesivat, että metsästys tai savottatyö piti keskeyttää, ellei kuukkeli käynyt tervehtimässä miehiä kolmeen päivään. Kuukkelin uskotaan tuovan onnea. Maamme rajojen ulkopuolella kuukkelia syystä tai toisesta pidetään pahoja asioita ennustavana lintuna, kuten sen tieteellinen nimikin kertoo: infaustus – onnettomuutta tuova. (Koskimies & Lokki 2000, 268.)

4.3 Väliopaste – Kuusi

”Jo tuhansia vuosia sitten edessä aukeavien kuusikoiden kätköissä ja rinnesoiden laitamilla kuljettiin metsällä, marjassa ja sienessä. Viime vuosituhannen puolivälin tienoilla, niittykulttuurin kukoistaessa, saavuttiin Riisitunturin heinämaille pitkänkin matkan takaa hakemaan karjalle talvirehut. (Luonnonantimet.)”

Metsäkuusi eli näre tunnetaan varjoisten ja kosteiden maiden havupuuna. Kuusi alkaa kukkia kasvupaikasta riippuen yleensä vasta noin 40 vuoden ikäisenä. Sen kukat avautuvat touko-kesäkuussa vähän ennen mäntyä. Kuusen oksat ovat säännöllisinä kiehkuroina. Oksakiehkuroiden välissä on hajaoksia, minkä perusteella kuusen puuaineen erottaa helposti männystä, jolla hajaoksia ei ole. Neulasten asento on kierteinen ja ne peittävät koko oksarangan. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 50–53.) Kuusen kukintona on 8-15 cm:n mittainen käpy. Jokaisessa käpysuomussa on kaksi siementä. Siementen karistua kävyt putoavat kokonaisina maahan. Kuusen siemenet ovat melko kookkaita, sillä grammassa niitä on 250 kappaletta. (Väre & Kiuru 2013, 8.) Siemenet kypsyvät jo samana syksynä, mutta kävyt avautuvat vasta seuraavana keväänä vapauttaen siivelliset siemenet tuulen kuljetettavaksi

(Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 50). Kuusen siemenet ovat tärkeää ravintoa monille linnuille ja jyrsijöille, kuten käpylinnulle, käpytikalle, kuusitiaiselle ja oraville (Sankelo & Siivari 2007, 40).

"Kun tietää sen hitauden, millä kuusi Koillis-Pohjanmaalla ylenee niinkin karkeaksi, uskoo kohti saarnauksen, että siitä piti olla jo joitakin vuosikymmeniä, kun siinä on leipävilja aaltoillut (Aropelto ja Puukkoaho)."

Kuusi viihtyy etenkin keski- ja runsasravinteisissa kangasmetsissä, lehdoissa ja korvissa (Väre & Kiuru 2013, 10). Puun kasvu jatkuu pitkään ja siten vanhankin kuusen latvus on usein teräväkärkinen, kynttilämäinen. Suomessa pisimmät kuuset voivat kasvaa yli 40-metrisiksi. Kuusi kestää hyvin varjostusta, joten se muodostaa tiheitä näreikköjä vallaten siten helposti alaa muilta puilta kosteilla paikoilla. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 50.) Kerran valtaan päästyään kuusi ei luovuta valtaamaansa aluetta takaisin muille puille muutoin kuin ihmisen ja luonnonvoimien vaikutuksesta (Sankelo & Siivari 2007, 40). Suotuisissa oloissa kuusi voi elää jopa 200-vuotiaaksi (Väre & Kiuru 2013, 10)!

"Puolisilla lopetettiin koivun kaato ja kaataja, tai kaatajista se, joka tiettiin asiassa pätevimmäksi, rupesi kokoilemaan suovatarpeita. Hän katsoi ensin pari toisistaan sopivan etäällä, tavallisesti kolmisen sylvän päässä toisistaan kasvavaa puuta. Jos löytyi tyveltä ylöspäin pari sylvä korkealle oksattomat männyt oli se hyvä. Mutta jos piti turvautua oksaisiin kuusiin, joita koillispohjalaisen havumetsän puusto enimmästi oli, karsi suovamestari ensin kuuset niin korkealta kuin ylti oksista puhtaaksi. (Kontuhommia.)"

Kuusi on havutoveriaan mäntyä monessa asiassa epäonnisempi. Kuusen kestävyys ja polttoarvo ovat heikkoja. Pihkapitoisuus on alhaisempi kuin männyllä. Valtaosa kuusen juurista on aivan maan pinnassa, 5-10 cm:n syvyydessä, mistä johtuen myrskyt kaatavat kuusia helposti. Kuusi ei ole lahonkestävää, ja se on hyvin altis myös hyönteistuhoilille. Kaarna on nuorena melko sileä, hieman hilseilevä ja harmaan punaruskea. Vanhana se paksunee ja lohkeilee suomumaisesti. Se on huomattavasti ohuempi kuin esimerkiksi männyn kaarna ja siten kuusi on arka metsäpaloille. Puuaines on melko kimmoisaa ja helposti halkaistavaa, mutta kuivuessaan se saattaa kieroutua ja halkeilla. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 50–53.) Nuoret yksilöt kasvavat hitaasti ja menestyvät parhaiten vanhemman puuston

alikasvoksena tuoreilla kankailla ja korvissa. Lisäksi kuusi kärsii asutuskeskuksissa, sillä likaantuneet neulaset eivät uusiudu kyllin nopeasti. (Factum 2004.) Tämä kertookin, miksi näreikkömme ovat upeita!

”Kuusiometsä hakattiin, rangat otettiin polttopuuksi, oksat poltettiin, maa kynnettiin hevosvetoisilla risukarheilla ja maahan kylvettiin ruista. Sato ei kuitenkaan onnistunut, sillä kesä oli hyvin kuiva. Sen jälkeen kaskialue, jonka koko oli arviolta parikymmentä hehtaaria, laikutettiin kuokkimalla ja siihen kylvettiin männynsiemenet. (Pitkäaho.)”

Posiolla kuusta on käytetty hyvin paljon samoihin tarkoituksiin kuin mäntyä. Kuustakin käytetään paljon polttopuuna. Tavanomaisesti eri puut rätisevät palaessaan, kuusi puolestaan paukkuu. Tämä johtuu kuusen sisään jääneestä pihkasta – kuusen huokoset sulkeutuvat käsittelyn jälkeen, kun taas männyn huokoset eivät, jolloin pihkaa pääsee tihkumaan koko ajan. Kuusen puuaines on vaaleaa, pehmeähköä ja kevyttä, näin ollen kuusi sopii erilaisiin tarkoituksiin ja sitä on helppo työstää. Kuusta käytetään sellun ja puuhiokkeen valmistukseen. Kuusi sopii hyvin rakennuspuuksi sekä sisä- että ulkokäyttöön. (Väre & Kiuru 2013, 10.) Hiontaan kuusi sopii hyvin alhaisen pihkapitoisuutensa takia. Kuusen osuutta on metsissämme lisätty viljelytoimin, koska se on taloudellisesti tärkeämpiä puulajejamme. (Fagersted, Pellinen, Saranpää & Timonen 2005, 50–53.) Yhä edelleen monen maatalon tai omakotitalon pihalla kasvaa kotikuusi, jonka on ajateltu suojelevan taloa (Factum 2004).

”Ammuttiin kunnialaukauksia. Pilkkaakin ammuttiin kuuseen. Iivari laukaisi siihen Husqvarna-haulikkonsa täyteispanoksen. Kouvansydänmaan vaarat raikuivat vastaan. Haukijoelle ylimmän kämpän kohdalle jokea uittokuntoon laittamaan tulleet miehet olivat kuulleet aamulla neljän aikaan kovan räiskeen sinne kolmen kilometrin päähän. Kaatajat nytkivät karhun ja nostivat nahan kuusennäreestä hakkaamalleen riu’ulle kuivumaan. (Jännittävä karhutarina.)”

Kuusen hyödyllisyys rohtona on tunnettu jo vuosituhansia. Lääkinnässä on käytetty palsamia, tärpättiöljyä, neulasöljyä, neulasuutetta, hartsia, siemenöljyä ja kuusenkerkkiä hoitamaan mm. kihtiä, reumaa, keripukkia, sappivaivoja sekä muita vatsavaivoja. Pihka soveltuu laastarina reumatismin, noidannuolen, hiertymien ja ihorikkojen hoitoon. Kuusenkerkät, eli silmut ja nuoret vuosikasvaimet, sisältävät runsaasti C-vitamiinia ja maistuvat kirpeän raikkailta.

Kerkillä on hengitysteitä avaava vaikutus! Kerkkiä voi hyödyntää yskänlääkkeenä ja höyryhengityksenä haudutusajan ollessa kymmenisen minuuttia. Niitä voi syödä sellaisenaan tai lisätä salaattiin. Kerkästä haudutettu tee on oikeaa voimajuomaa poistamaan kevätväsymystä. Kerkkien vitamiinit haihtuvat herkästi, joten kerkät tulisi käyttää heti keräyksen jälkeen tai pakastaa. (Sankelo & Siivari 2007, 41.) Posiolainen pieni perheyritys Korphilla on luonut raikkaista ja puhtaista lapin marjoista ja yrteistä kuusenkerkkäjuomia ja -siirappia. Alkoholiton Kuohuva Kuusenkerkkä on posiolaisten oma pohjoinen shampanja, jonka voi valita aina, kun haluaa helmeilyn viipyvän lasissa hieman tavanomaista pidempään. Korphillan valikoimiin kuuluu myös kuusenkerkkälimonadi, joka virkistää metsäretken ja ulkoilun jälkeen, sekä kuusenkerkkäjuoma, jonka voi nauttia kylmänä tai kuumana vuodenajasta riippuen. (Korphilla 2017.)

5 OPASTEET – POROPOLKU

5.1 Infotaulu – Poron elämä

”Kesällä poro mielellään kulkee myötätuuleen, jolloin tuuli puskee karvat pystyyyn takaa päin. Näin porolla on vilpoisampi. Syksyllä ja syystalvella poro taas mielummin kulkee vastatuuleen. (Kortesalmi 2008, 17.)”

Poron elämä alkaa vasan syntyessä keväällä, touko-kesäkuussa. Vanhan sanonnan mukaan ”vappuna vasa hangella” tarkoittaa vasonnan alkavan huhti-toukokuun taitteessa. Vasonta saattaa jatkua pitkälle kesäkuun puolellekin (Kortesalmi 2008, 16). Syntymähetkellään 4–6 kiloa painava vasa on ravintonsa osalta riippuvainen emänsä maidosta. Poronmaito on erittäin ravitsevaa ja vasan paino nousee nopeasti (Paliskuntain yhdistys 2017).

Kesä on porolle kasvun aikaa. Kevätkesällä syntyneet vasat liikkuvat hennoilla koivillaan ketterästi emänsä perässä. Kesällä porojen paksu talvikarva vaihtuu kesäkarvaan; talvikarva irtoaa suurina tukkoina, mistä syystä porot näyttävät aluksi takkuisilta. Pian takkuisuuden alta alkaa paljastua kauniin sileä kesäkarva. Paksumpi suojaava talvikarva alkaa jälleen kasvaa elokuussa. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

Kesä-heinäkuussa alkava räkkä- eli hyönteisaika on poroille rasittava kausi. Räkällä tarkoitetaan vertaimeviä hyönteisiä eli sääskiä, mäkäröitä, paarmoja ja polttiaisia. Räkän alettua porot ovat rauhattomia: ne kokoontuvat tokkiin aukeille ja tuulisille alueille, kuten soille tai tunturiin, toisinaan myös teille. Kuumalla ilmalla porojen räkkäjoukot ovat isompia kuin syksyllä kiimajoukot. (Kortesalmi 2008, 16.)

Syksyllä porot ovat yleensä parhaissa voimissaan. Hyvänä sienisyksynä porot hajaantuvat metsiin ja vaaroille syömään sieniä ja kerryttävät ihonalaista rasvavarastoaan talven varalle. Syksyllä koittaa porojen kiima- eli rykimäaika: kiiman tultua porot kokoutuvat eli tokkautuvat 10-20 poron rykimäparttioiksi. Hirvaiden ulkomuoto ja käyttäytyminen muuttuu. Porojen kiima-aika on saanut nimensä hirvaiden rykimistä muistuttavasta äänestä. Hirvaiden voima ja aggressiivisuus ovat rykimäaikana huipuissaan. Syksyn kuluessa poro saa uudet nahkasarvet: aluksi poro hankaa sarviaan puunkylkiin, kiviin ja kantoihin.

Näin poro poistaa sarviensa nahkan ja on kilo- eli verisarvella. Kiiman jälkeen hirvas pudottaa sarvensa, vaadin vasta keväällä vasottuaan. (Kortesalmi 2008, 14–15.)

Talvi on porolle vaativa ajanjakso. Talven aikana poro menettää luonnonlaitumella 10–20 prosenttia syksyisestä painostaan. Nykyisin porojen hyvinvoinnista kuitenkin huolehditaan lisäruokkimalla niitä sydäntalvella silloin, kun ravinnonsaanti on vaikeinta. Näin varmistetaan porojen selviytyminen hyväkuntoisina läpi vaikeimpienkin talvien, estetään nälkiintyminen ja turvataan tulevan kevään vasatuotto. Poro kaivaa koparoillaan jäkälää sujuvasti paksunkin lumen alta. Poro paikantaa jäkälän hangen alta hyvän hajuaistinsa avulla. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

5.2 Infotaulu – Poro

”Poroemo Mourujärvellä hylkäsi vastasyntyneen naarasvasansa. Samassa kylässä poromatkailutilan yrittäjät kuulivat vasasta ja ottivat sen hoitoonsa. Vasa sai nimekseen Milla. (Halaava poro.)”

Lappi tunnetaan ennen kaikkea poroista, joita Posiolla elää yhtä paljon kuin ihmisiä, enemmänkin! Poro on olennainen osa Posion luontoa, ja eräs pohjoisen tunnusmerkeistä (Posio 2016). Se on arktiseen luontoon ja lumeen sopeutunut, maan pohjoisilla aluella esiintyvä, märehijöihin kuuluva hirvieläin. Lämpöä eristävän turkkinsa ansiosta poro kestää pohjoisen kylmät talvet erinomaisesti. (Laaksonen 2016, 17.)

Poroilla on useita nimityksiä iän ja sukupuolen mukaan. Porouroksista käytetään nimitystä hirvas, ja naaraille vastaava termi on vaadin. Jälkeläisiä kutsutaan vasoiksi. Porot elävät useamman poron laumoissa eli tokissa, jossa ne vaeltelevat kilometrejä päivässä etsien märehimispaikkoja ja vettä. Joskus nuoret aikuiset tai urosporot saattavat vaellella yksinkin. Porolla on neljä varvasta, ja sen sorkkia kutsutaan koparoiksi. Poron liikkeessä sen koparoista kuuluu nakshteleva ääni. Porot vaihtavat oleskelualueitaan vuodenaikojen mukaan laiduntaen keväällä ja kesällä mielellään suomaille, syksyllä kuusikoissa. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

Porot ovat ainutlaatuisia hirvieläinten joukossa siten, että molemmilla sukupuolilla on sarvet. Sarvet vaihtuvat vuosittain. Poronsarvi on maailman nopeimmin kasvavaa luuta – se saattaa kasvaa pituutta vuorokaudessa jopa 2 senttimetriä. Oikea ja vasen sarvi ovat usein toistensa peilikuvia ja saman yksilön sarvien malli säilyy samanlaisena vuodesta toiseen. Sarvien tehtävänä on edistää mahdollisuuksia lajin sisäisessä kilpailussa esimerkiksi ravinnosta. Sarvet ovat myös arvoasteikon muodostajia ja kiima-ajan valinta-arvon lisääjiä yhdessä eläimen koon ja aktiivisuuden sekä aggressiivisuuden kanssa. Puolustautumisessa petoja vastaan sarvet eivät ole tärkeitä, sillä sorkat ovat tehokkaampia. (Laaksonen 2016, 28.)

”Milla ei pysynyt aluksi omilla jaloillaan. Se sai elellä sisällä ja nukkua lastensängyssä toista kuukautta. Mourujärvet heräsivät yölläkin kolmen tunnin välein ruokkimaan Millaa tuttipullolla. Syötyään pikkuporo pissasi talouspaperiin. (Halaava poro.)”

Poro on kasvissyöjä ja märehtijä neljällä vatsallaan. Poro löytää sopivaa ravintoa sekä kesän vehreydessä että talven ankarissa olosuhteissa. Poron ravinto ja ruuansulatuksen toiminta vaihtelevat merkittävästi eri vuodenaikoina. Valtaosan ravinnosta ne saavat luonnosta liikkeessaan vapaasti laajoilla alueilla. Poron ravinto koostuu jopa yli 350 erilaisesta kasvista, joista se kesän aikana valitsee tuoreimmat ja vehreimmät osat – näiden avulla se korvaa talven aiheuttamat kudostappiot, kasvaa ja kerää vararavintoa niukkaravinteisen tulevan talven varalle. (Laaksonen 2016, 42–44.) Kesäajan ravinto vaihtelee suuresti tärkeimmillä kesälaitumilla, joita ovat suot, jokivarsiniityt, pohjoisessa avotunturit ja metsäalueella avohakkuualueet. Näiltä porot saavat runsaasti heiniä, ruohoja ja saroja ravinnokseen (Ruokatieto 2017). Kesällä poro syö paljon putkilokasveja, joista väinönputki on mieluisin (Kortesalmi 2008, 13). Syksyllä puolestaan sienet, erityisesti tatit, ovat porolle mitä mieluisinta syötävää, mutta niitä on saatavilla varsin lyhyen aikaa. Muutkin sienet maistuvat porolle, jopa kärpässienet. Talvisin porot syövät etupäässä mäntykankaiden jäkälää, ja keväällä puissa kasvavaa luppoa, kun kaivaminen ei onnistu maan kovuuden ja jään takia. (Kortesalmi 2008, 13.)

Sulan maan aikana poro lihoo, talvella puolestaan laihtuu n. 10-20 %. Poro syö ruohoa niin kauan kuin sitä löytyy. Lumenkin alta poro kaivaa lyhyttä heinää ja

ruohoa, jos maa on sula eikä jäässä. Poromiehet voivat myös ruokkia poroja talven varalle korjatuilla heinillä, lehdeksillä ja kortteilla niiden luonnollisille palkimismaille tai kokoamalla niitä tilojen pihapiireihin (Ervasti ym. 2006, 255).

”Milla kasvoi potraksi poroksi ja poromatkailutilan lemmikiksi. Sen kanssa voi halata – se on haliporo. (Halaava poro.)”

Koko sulan ajan porot palkivat eli laiduntavat vapaina, paimentamatta. Miten tällainen porojen täydellinen vapaus kesäaikaan on mahdollinen? Eivätkö ne mene menojaan? Muinoin poro on ollut omistajilleen kesällä tarpeeton. Poroahan ei lypsetty. Poro sopi myös kesällä huonosti teuraaksi, koska se hyönteisaikaan menetti kilojaan. Vetojuhtanakaan poroa ei kesällä käytetty. Poromiehille hyöty poroista keskittyi siis talvikauteen, joten porot oli sama päästää puoleksi vuodeksi vapauteen. Porot löytyvät syksyllä aina samoilta vakituisilta mailtaan. Talven alussa porot ovat myös helposti löydettävissä lumen ansiota, jälkiä seuraamalla. Poro on kiintynyt kotipalkiseensa, synnyinseutuunsa. (Kortesalmi 2008, 434-435.)

Jokainen poro on oma yksilönsä, nimen kera, aivan kuin tarinamme poro Milla. Korvamerkit ovat sekä omistus- että tunnusmerkkejä, joilla poron identiteetti ja omistussuhde ilmoitetaan. Suomen poronhoitolain mukaan jokainen poro on merkittävä omistajan poromerkillä, jonka Paliskuntain yhdistys on omistajalle hyväksynyt. Poromerkkin hyväksyminen edellyttää, että se eroaa selvästi muista poromerkkeistä. Samankaltaisilla poromerkkeillä varustettuja poroja pitää myös hoitaa niin kaukana toisistaan, että sekaantumisen vaaraa ei ole. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

”Toinen koettelemus Millalle ja kolmelle muulle porolle sattui, kun irti päässeet koirat purivat poroja. Milla selvisi taas, vaikka siltä katosi vasemmasta reidestä kämmenen kokoinen pala lihasta. Haavoja hoidettiin neljä kuukautta. Millaa käytettiin taas sisällä pesulla. Eteisen jälkeen se muisti kääntyä vasemmalle: suihku oli siellä. (Halaava poro.)”

5.3 Infotaulu – Poro elinkeinona

”Ajelin kerran porolla talviteillä, kun sattui tulemaan hevospies vastaan. Sivautin härkää hihnalla kyljille, ja se lähti kuin tulen liekki. Menimme

pulkkineen päivineen hevosen luokin ja lähkien välistä. Kuului vain kurahdus, kun pulkan pohja raapaisi hevosen rahkeita. Hevonen ehti vain vähän korviaan liikauttaa. (Pääatalon vanha Ella.)”

Posion asukkaiden porotalous on yhtä vanhaa kuin heidän asumisensa seudulla. Posiolaisessa elämänmenossa porotaloudella on ollut aina merkittävä sija: se on posiolaisten elinkeinoista vanhin. Porotalous on säilyttänyt tärkeän asemansa muiden talousmuotojen ja elinkeinohaarojen kehittyessä. Posiolla poronhoito on 1900-luvulla liittynyt läheisesti maatalouteen; se on ollut maatalouden tärkeä ja sopivana pidetty sivuelinkeino. Porotaloutta harjoitettiin 1980-luvulla 170 maatilalla. (Ervasti ym. 2006, 106, 254–255.)

Poronhoito on tarjonnut taloudellista toimeentuloa ja elämisen mahdollisuuksia vuosisatojen ajan (Paliskuntain yhdistys 2016). Suurimmat poronomistajat olivat yleensä vauraita (Erätalonpojan keinot 2007, 12). Poromiehen päätulonlähde oli poronlihan ja muiden pororaaka-aineiden myynti. Poro on ollut merkittävä vetoeläin – poroa käytettiin ajokkaana varsinkin sellaisissa taloissa, joissa ei ollut hevosta. Poro kesytettiin ja koulutettiin vetämään polttopuita ja heiniä puisella ahkiolla tai kelkalla. Poroa on pidetty muutenkin luotettavampana vetojuhtana tietämällä taipaleilla kuin hevosta: porolla pääsee maastossa silloinkin, kun maasto ei kestä hevosta. Nykypäivän porojen urheilukäyttö, poroajokilpailut, nojaavat hyvin vanhaan perinteeseen käyttäen poroja vetoeläiminä. Posiolle perustettiin 1990-luvulla kaksi porourheiluseuraa, Kitkan Ajoporo ja Aholan Porokilpailijat. (Ervasti ym. 2006, 106, 255.)

Elinkeinona poro on ajansaatossa muuttunut – metsästyksen kohteesta, houkutus-, veto-, lypsy-, tarveaine-eläimestä on tullut tuotantoeläin (Laaksonen 2016, 15). Suomen poronhoitoalue on jaettu 54 paliskuntaan. Paliskunnat ovat pinta-aloiltaan ja poromääriltään erikokoisia poronhoitoyksiköitä. Jokainen paliskunta on osakkaidensa muodostama yhteisö, joka vastaa poronhoidosta alueellaan. Kukin poronomistaja kuuluu vain yhteen paliskuntaan. Posion alue on jaettu viiteen, Timisjärven, Livon, Tolvan, Mäntyjärven ja Akanlahden paliskuntaan. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

Nykypäivänä poro on porotaloutta harjoittaville hyödyllinen eläin monella tavalla. Poro mielletään terveeksi eläimeksi ja siitä saatavat tuotteet puhtaiksi ja

terveellisiksi (Laaksonen 2016, 16). Poroelinkeidon päätuote on poronliha. Poro on maamme ainutlaatuisin ja laadukkein lihatuote. Poron nahka, sarvet ja luut ovat nousseet kysytyiksi ja halutuiksi käsityömateriaaleiksi. Monet matkailijat haluavat tutustua perinteisten käsitöiden valmistukseen ja työmenetelmiin. Poronahka on erittäin pehmeää, mutta silti lujaa ja kestävä. Se on pohjoisten olojen muokkaama kokonaisuus: poronahka nähdään eettisenä, ekologisenä ja eksoottisena materiaalina, jonka rajattu saatavuus tekee siitä kiinnostavan. Poron rasvaa ja maitoa hyödynnetään kosmetiikka- ja luontaistuotealalla. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

Porotaloudella on merkittävä rooli matkailualalla. Matkailutilat ovat useimmiten oikeita porotiloja, joissa matkailijat pääsevät tutustumaan poroon, poronhoitoon ja perinteiseen porokulttuuriin sekä kokemaan erilaisia elämyksiä (Kortesalmi 2008, 420). Porotilamatkailuyrittäjät ovat pääasiassa poromiehiä tai poroperheitä, jotka tekevät poronhoitoon liittyviä töitä matkailupalvelujen ohessa. Poromiehemme ympäri Lappia ovat rakentaneet toimivan elinkeidon matkailun saralle porotiloillaan, mikä on rikastuttanut merkittävästi pohjoisen matkailua. Porojen hyvinvointi ja vanhojen poronhoidon perinteiden kunnioittaminen on erittäin tärkeää palveluissa. (Paliskuntain yhdistys 2017.)

6 NÄKÖKULMIA DIGITALISAATIOON

6.1 Digitalisaation tarkoitus ja mahdollisuudet

Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku tarjoaa hyvät mahdollisuudet digitalisaation hyödyntämiseen opasteissa. Digitalisaatiolle riittää määritelmiä. Ilmarisen & Koskelan (2015, 13–14) mukaan digitalisaatio tarkoittaa uudenlaista ajattelutapaa, työntekovälinettä ja uusia erilaisia mahdollisuuksia. Se on muokannut yrityksiä toimenkuvaa ja työntekoa viime vuosina reilusti. Lahden & Salmisen (2014, 19) mukaan digitaalisuudella tarkoitetaan sähköisessä muodossa olevan tiedon käsittelyä, siirtämistä, varastointia ja esittämistä. Tieto sijaitsee yleensä erilaisissa tietokannoissa, ja tiedon rakenne määritellään tietokantaohjelmistoilla. Digitaalista tietoa siirretään ja käsitellään sovelluksilla ja ohjelmistoilla, jotka ovat myös sähköisesti toteutettuja. Digitaalinen tieto kulkee tietoverkoissa joko langattomasti tai langallisesti. Peltomäki & Norppa (2015, 17–18) kuvailevat digitalisaatiota arkielämän avulla: digitalisaatio tarkoittaa digitaalisten teknologioiden yleistymistä arjen toiminnoissa. Vielä 1990-luvulla suomalainen omisti keskimäärin yhden internetiä hyödyntävän päätelaitteen, tietokoneen, kun taas tänä päivänä tavallisessa suomalaisperheessä on jopa 10 erilaista laitetta, jotka ovat jatkuvasti yhteydessä nettiin. Tietoverkkojen myötä ovat muodostuneet älypuhelimet ja tabletit, joilla internet palveluineen on käytettävissä kaikkialla. Käytämme verkkoa ja niissä toimivia laitteita päivittäin henkilökohtaisen elämämme hallintaan, viestintään ja työntekoon. Yhteisenä määritelmänä digitaalisuutta voi kuvailla prosessien sähköistämiseksi.

Digitalisaatio tarjoaa monia mahdollisuuksia. Sen tavoite on helpottaa työntekoa. Digitalisaatio muokkaa tietoa saatavampaan ja helpompaan muotoon – informaatio on jatkuvasti saatavilla ja läsnä elämässä, kun taas aiemmin informaatiota täytyi erikseen etsiä. Digitalisaatio on tehnyt mahdolliseksi sekä palvelujen käyttämisen että tiedon keräämisen aivan uudella tavalla, mistä ja milloin tahansa. (Brennen & Kreiss 2014.) Digitaalisessa muodossa olevaa tietoa on tehokkaampi ja nopeampi käsitellä, siirtää, esittää ja varastoida kuin perinteisesti fyysisessä muodossa olevaa tietoa, kuten paperissa olevaa tietoa (Lahti-Salminen 2014, 19). Digitalisaatio on laajasti sekä tunnistettu että tunnustettu eräänlaiseksi muutosvoimaksi, joka vaikuttaa

merkittävästi kilpailukykyymme niin paikallisella, kansallisella kuin myös globaalaisella tasolla (Valtiovarainministeriö 2016, 70).

Kopponen (2016) käsittelee digitalisaation mahdollisuuksia kuviossaan (Kuvio 5). Periaatteilla linjataan muun muassa tiedon jakamista ja rajapintoja, toimintamalleja, nopeaa palvelukehitystä ja varautumista. Liiketoiminnassa digitalisaatio on muutoksen ja uudistamisen väline. Se mahdollistaa kilpailuasetelmien muokkauksen sekä kannattavuuden ja kasvun lisäämisen. Esimerkiksi tuotanto- ja palveluprosessit ovat nopeutuneet digitalisaation myötä. (Ilmarinen & Koskela 2015, 31–32.) Digitalisaatio voi parhaimmillaan tarjota asiakkaille asioinnin vaivattomuutta ja käyttäjälähtöisempiä toimintatapoja. Tämä on mahdollista muun muassa poistamalla niin sanottu turha asiointi. Digitalisaatio luo omalta osaltaan puitteet muutosten onnistumiselle. Se haastaa yritykset kyseenalaistamaan olemassa olevat toimintatavat ja luomaan ne uudelleen, entistä toimivammiksi ja joustavammiksi. Digitalisaatiossa luodaan entistä paremmat ja luotettavimmat palveluketjut, tuotetaan asiakkaalle hyötyä nopeasti ja avataan tiedon rajapinnat yrityksille ja asiakkaille. (Valtiovarainministeriö 2016, 69–71.)

Kuvio 5. Digitalisoinnin periaatteet (Koponen 2016)

Monet vaikuttavat hyväksyvän digitaalisen murroksen, mutta ovat epävarmoja, miten konkreettisesti edetä ja uudistaa toimintatapoja tai mihin teknologioihin investoida (Ekonomi 2017). Niin kutsuttu digiloikka eli siirtyminen prosessien sähköistämiseen on pitkä prosessi. Kysymys on yhden loikan sijaan tutkimusmatkasta, jolle on lähdettävä. Monet yritykset kokevat, että sähköisiä laitteita ei ole tarpeeksi, verkon toiminnassa on ongelmia ja työntekijöiden osaamistaidot eivät riitä. Digitaalinen muutos vaatii siis paljon valmisteluja ja työtä. Digitalisaation ydin ei kuitenkaan ole se, että käytetään teknisiä laitteita. Digiloikka ei tarkoita, että hankitaan paljon tabletteja ja tietokoneita yrityksen toimintaan. Pääajatus on se, miten yrityksen toimintaa kehitetään koko ajan toimivampaan ja innostavampaan suuntaan. (Kallunki 2016.)

Posiolla on otettu jo huomattava digiloikka viimeisen vuoden aikana. Posion Matkailuyhdistys on kokenut muutoksia. Yhdistys on uusinnut nettisivuaan helpommaksi ja nopeammaksi käytettäväksi. Sivusto on suunniteltu asiakkaiden tarpeita ja organisaation tavoitteiden saavuttamista varten. Tietoa tarjotaan sähköisessä muodossa. Sekä yritykset että asiakkaat voivat nauttia sähköisen tiedon käytöstä ja helppoudesta. Tämä helpottaa tiedon käsittelyä ja jakamista. Matkailuyhdistyksen jäsenillä on mahdollisuus ostaa sivustolta suuremmat näkyvyyspaikat. (Ahola 2016.) Matkailuyhdistys on keskittynyt muutenkin markkinointiin sosiaalisessa mediassa Kieman aloitettua Posion matkailukoordinaattorina keväällä 2016. Seurauksena voi muuttua kokonainen työympäristö, kun mobiililaitteet ja sosiaalinen media ovat osana työskentelyä (Ekonomi 2017). Niin organisaatiot työntekijöineen kuin asiakkaat ovat yhteydessä tietoverkkoon ja toisiinsa jatkuvasti, ja pystyvät näin suorittamaan monipuolisia sosiaalisia ja kaupallisia toimituksia ajasta ja paikasta riippumatta (Valtiovarainministeriö 2016, 69). Digitalisaation edistäminen ja toteuttaminen ovat tärkeitä tämän hetkisen Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun opastesuunnittelun näkökulmasta.

6.2 Digitalisaatio opasteissa

Työssäni en ota varsinaisesti kantaa siihen, miltä valmistajalta järjestelmä tulisi hankkia, sen sijaan pohdin, minkälaisia ja missä paikoissa digitaalisia ratkaisuja

olisi perusteltua käyttää, jotta opastekokonaisuus olisi toimiva. Toimeksiantajani nimesi muutamia digitalisaatioon liittyviä mahdollisuuksia. Pohdin näiden mahdollisuuksien ja tekemieni haastattelujen pohjalta toteuttamiskelpoisia digitaalisia ratkaisuja Posion keramiikka- ja aktiviteettipolulle. Lähestyin aiheellani Metsähallituksen erikoissuunnittelijaa Erkki Ollilaa ja Lahden ammattikorkeakoulun TKI-asiantuntijaa ja Outdoors Finland- ja Virtuaaliluonto-hankkeiden projektipäällikköä Pirjo Räsästä.

Idea haastattelusta lähti REILA-hankkeen työpajassa, jonka järjesti Sini Kestilä. Otin aluksi yhteyttä Kestilään, joka ehdotti lähestymään Erkki Ollilaa. Ollila suunnittelee parhaillaan ohjeistusta nimeltä Turvallinen ja asiakaslähtöinen opastekokonaisuus. Toimeksiantajani kertoi iTravel Oy:stä, joka tarjoaa digitaalisia palveluita reittimerkinnöissä, kuten digitaalisia infotauluja, opasteita ja kosketusnäyttöjä (Kuvio 6). Olen havainnut suuremmissa matkailukeskuksissa, kuten Levillä ja Ylläksellä, tällaisia sähköisiä näyttöjä paljon. Myös pienemmälläkin Posion kaltaisilla seuduilla, kuten Pudasjärven Syötteellä ja Pellon matkailuyhdistyksellä, asiakkaille on tarjolla sähköisiä infotauluja ja kosketusnäyttöllisiä sisä näyttöjä. Ensi alkuun digitaaliset infotaulut ja opasteet kuulostavat hyvältä ratkaisulta keramiikka- ja aktiviteettipolulle – kohderyhmät olisi mahdollista tavoittaa kohteessa ajankohtaisella viestillä ja tiedolla (iTravel Oy 2017).

Kuvio 6. Digitaaliset infopisteet ja mobiiliratkaisut destinaatioihin (Koivula 2016)

iTravel Oy:n kaltainen tarjonta tuo kuitenkin haasteita mukanaan. Sähköiset infotaulut, opasteet ja kosketusnäytöt maksavat paljon. Kustannussyistä näiden käyttö olisi rajattava vain tärkeimpiin kohteisiin, jotka keramiikka- ja aktiviteettipolun yhteydessä tarkoittaisivat aloitus- ja lopetusopasteita, lähtöopasteita. Ongelmia voivat aiheuttaa säänkestävyys ja verkko-ongelmat. Mahdollisten sähkökatkojen tai tietoverkko-ongelmien aikana digitaalinen opastejärjestelmä ei olisi käytettävissä, jolloin asiakkaat jäisivät ilman tietoja. Lisäksi haasteita saavat aikaan tiedon päivittäminen oikeaan aikaan, ajankohtaisen tiedon jakelu saatavissa olevista palveluista ja matkailijan tavoittaminen oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Lisäksi se, että mikä on riittävän kiinnostava sisältö asiakkaille. Huonosti huolletut opasteet eivät tarjoa vieraille elämyksiä (Koivula 2016). Ollilan (2017) mukaan Metsähallituksella ei ole iTravel Oy:n kaltaisia palveluita käytössä. Ollila kertoo, että digitaalisuuden aikana kannattaa olla varovainen: digitaaliset laitteet vanhenevat nopealla vauhdilla, mikä nostaa kustannuksia entisestään. Ollilan mukaan perinteisten opasteiden rinnalle QR-koodeihin ja NFC-siruihin perustuvat mobiiliratkaisut voisivat olla hyvä ja kevyt ratkaisu. Sisällön ylläpito suoritettaisiin muualla suoraan nettiin. Koodeillakin voi myös tiedottaa reitin ajankohtaiset tiedot reitin alussa.

Toimeksiantajani kertoi Joske Oy:n Trail.Host- palvelusta, joka tarjoaa Ollilan ehdottamia mobiililaitteilla luettavia reittiopasteita. Lisäksi toimeksiantajani mainitsi Citynomadista, joka tarjoaa reittikarttoja mobiililaitteella (Citynomadi 2017). Trail.Hostin jokainen opaste sisältää QR-koodin, lyhytlinkin ja NFC-sirun. Skannaamalla näistä yhden matkailija pääsee kohteessa käsiksi ylläpitäjän valitsemaan sisältöön. Trail.Hostin kyltit ovat säänkestäviä. (Soppela 2016.) Digiopastuksesta Ollilalla (2017) on kokemuksia Mobirangerista, joka perustuu Citynomadin alustaan. Sama alusta on käytössä mm. Sallassa ja Kemijärvellä. Mobiranger on käytössä Urho Kekkosen kansallispuistossa ja Pyhä-Luostolla. Mobiranger painottuu elämyspuoleen – se esittelee kohteissa erilaisia multimediasisältöjä. Lisäksi siinä on sijainnin paikantava kartta, reittiviivat ja lähettyvillä olevat palvelut näkyvillä. Ollilan mukaan Mobiranger on Metsähallituksella vielä vuoden voimassa. Sovellus on tehty hankkeessa ja se on ollut pilottikäytössä. Sovelluksen latauksia on ollut jonkin verran, mutta ei niin paljon kuin Metsähallituksella odotettiin. Ollila pohtii, että jatkossa

Metsähallituksen Luontopalvelujen rooli ei tule olemaan tämän tyyppisten sovellusten ylläpitäjä ja kehittäjä, vaan avoimen rajapinnan ja pohjatiedon ylläpitäjä, jolloin muut voivat kehittää sovelluksia heidän antamien taustaineistojen päälle. (Ollila 2017.)

Räsänen (2017) mukaan mobiiliopastuksen kanssa pitää olla todella varovainen ja miettiä hyvin kohderyhmäkohtaisesti – kuka siitä on kiinnostunut ja mitä sillä haetaan. Räsänen kertoi esimerkin saksalaisesta vaellusmatkailuyhdistyksestä, missä kerrottiin, että valtaosa heidän matkailijoista käyttävät mielellään painettua tai printattua karttaa. Räsänen kertoi myös toisen esimerkin elämyksiin ja kokemuksiin nojaten. Nykypäivänä erityisesti luontomatkailemista on noussut esille se, että luonnossa rentoutumiseen kuuluu tärkeänä osana maiseman katsominen, jolloin matkailija katsoo kauas, horisonttiin. Tällöin silmä lepää fyysisesti ja ihminen kokonaisuudessaan psyykkisesti. Tämä on erittäin tärkeä osa matkailijan luontokokemusta, joka mahdollistaa sen, että matkailija saavuttaa juuri sen elämyksen ja kokemuksen tunteen, jota on tullut hakemaan. Tällöin mobiilin rooli ja merkitys myös muuttuvat. Matkailija ei todennäköisesti katso koko luontomatkansa aikana omaa älypuhelimiaan, koska haluaa saavuttaa rentoutumisen tilan. (Räsänen 2017.)

Räsänen (2017) kuvaili myös tilanteita, joissa Trail.Hostin kaltaiset mobiililla luettavat opasteet ovat toimiva ratkaisu. Digitaalisilla opasteilla on helppo ja nopea räätälöidä sisällöt eri kohderyhmille. Esimerkiksi työhyvinvointiryhmä toteuttaa Posion keramiikka- ja aktiviteettipolulla kisan, joka on piilotettu Josken tuottamien digiopasteiden taakse. Sisältö voidaan räätälöidä täysin juuri tämän ryhmän tarpeisiin. Seuraavana päivänä polulla voi olla ala-astelaisia, jolloin opasteiden sisältö suunnitellaan heidän tarpeisiinsa sopivaksi. Josken Trail.Hostin opasteilla on sekin hyvä puoli, että niillä on mahdollista kuunnella luontoääniä ja puhuttuja tarinoita sekä tunnistaa kasveja. Räsänen mukaan pääasia on se, että digitalisaattiset ratkaisut tuottavat selkeästi lisäarvoa eivätkä vie huomioita pois rentoutumisesta. (Räsänen 2017.)

Olen työn alussa maininnut QR-koodin käytön mahdollisuuden opasteiden yhteydessä. Posiolaiset tarinat voisivat olla QR-koodilla luettavia, kun taas itse opasteen aihe olisi metallialustalla painettuna. Josken Trail.Hostin kaltaisia opasteita olisi mahdollista käyttää keramiikka- ja aktiviteettipolun jokaisessa

opasteessa, niin aloitus- ja lopetusopasteissa kuin reitin varrella väliopasteissa. Jotta mobiililaitteella voi lukea QR-koodeja, matkailijalla täytyisi olla kameralla varustettu mobiililaitteeseen asennettu QR-koodin lukijaohjelma. QR-koodien käyttö edellyttää Internet-yhteyden, mutta kaikkien QR-koodien lukemiseen ei tarvita verkkoa. Esimerkiksi vapaita tekstejä, puhelinnumeroita, osoitetietoja ja kalenteritapahtumia voi lukea ilman Internet-yhteyttä. Tämä on hyvä ulkomaisten asiakkaiden kannalta, sillä he eivät välttämättä pidä Internet-yhteyttä päällä mobiililaitteissaan matkan aikana. Verkko-ongelmat siis sulkeutuvat pois tällaisissa koodeissa. Hyvin monissa nykyaikaisissa mobiililaitteissa on kamera ja jo valmiiksi asennettu laitteen käyttöjärjestelmän mukainen QR-lukija. QR-koodi lukijoita on mahdollista ladata itse ja ne ovat yleensä maksuttomia. QR-koodien luominen on mahdollista tietokoneelle tai mobiililaitteelle asennetun tai Internetissä olevan QR-koodigeneraattorin avulla. Perusversiot ovat yleensä ilmaisia. Kustannusten kannalta koodit olisivat keramiikka- ja aktiviteettipolulle hyvä vaihtoehto. (QR-koodi 2017.)

Digitaaliset reittiopasteet tarjoavat uusia elämyksiä. Ne ovat tänä päivänä ajankohtaisia vaihtoehtoja perinteisten opaste- ja infotaulujen rinnalle. (Soppela 2016.) Kriittisesti tarkasteltuna digitalisaatiota on hyvä pohtia Räsäsen (2017) painottaman luontomatkailun kannalta. Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku sijoittuu luonnon keskelle. Matkailijat pääsevät reitin varrella rentoutumaan luontoon ja hakemaan luontoelämystä oman arjen keskelle. Opasteiden valinnassa on tärkeää pohtia, mikä vauriottaisi vähemmän matkailijan luontokokemusta. Digitaaliset opasteet vaikuttavat hyvältä vaihtoehdolta nopean ja ajankohtaisen tiedon jakamisen kannalta. Asiakkaat pääsisivät hyödyntämään omaa mobiililaitettaan reittiopasteiden lukemisessa. Tällaisten opasteiden kanssa matkailijan luontokokemus saattaa kuitenkin häiriintyä – Räsäsen (2017) sanoma horisonttiin katsominen voi epäonnistua, kun matkailija keskittyy oman mobiililaitteensa selailuun opasteiden yhteydessä.

Niin digitaaliset kuin perinteiset opasteet vaativat monialaista osaamista (Soppela 2016). Reittien opastamisesta vastaavat lukuisat eri toimijat ja reittien ylläpitäjät. Asiakkaan näkökulmasta on kuitenkin yhdentekevää, kuka reitistä ja sen opastuksesta huolehtii – tärkeämpää on se, että samalla alueella reitit, opasteet ja merkinnät ovat suunniteltu toimivaksi kokonaisuudeksi. (Ollila 2017, 7.) Reittitieto on visuaalista, helposti hahmotettavaa ja siinä yhdistyy monta

tietoa samanaikaisesti. Reittien tekniseen laatuun, käyttäjäystävälliseen informaatioon, luokitteluun ja elämyksellisyyteen on panostettava (Räsänen 2016). Reitit mahdollistavat maastossa asiakaslähtöisen opastuksen. Reitti on suunniteltu niin, että se tuottaa asiakkaalle positiivisen luontokokemuksen. Alkukokonaisuus antaa asiakkaalle myös motiivin ja kiinnostuksen lähteä uudelle reitille. Ulkoilureitit ovat yksi tärkeimmistä kohteista sekä motiiveista matkalle lähtöön. Opasteissa on pyrittävä yksinkertaiseen esitykseen, jossa on vain tarpeelliset tiedot. Ulkoasun voi tyyllitellä alueen profiilin, yhteisen ilmeen tai muun sellaisen mukaan. Opaste antaa reitin käyttäjälle tiedot, joiden perusteella hän osaa toimia reitillä omatoimisesti ja turvallisesti. Muu reittiä koskeva informaatio, esimerkiksi luontotietous ja tarinat, kannattaa sijoittaa erikseen ja taittaa eri näköiseksi. Tällä varmistetaan, että reittiturvallisuuksiin koskevat tiedot eivät jää muun informaation varjoon. (Ollila 2017, 17–18.) Toimivalla opastekokonaisuudella edistetään luontomatkailua ja sen tarjoamia liiketoimintamahdollisuuksia parantamalla keskeisten retkeilyreittien tunnettuutta, palvelukykyä sekä toimijoiden yhteistyötä (Räsänen 2016).

7 POHDINTA

Tehtäväni oli luoda 10 opastetaulun tekstiä Posion keramiikka- ja aktiviteettipolulle. Opasteiden kirjoittamisprosessi on ollut mielenkiintoista ja opettavaista. Pidän kirjoittamisesta, joten kirjoittamisprosessi on ollut mielekästä. Tietoa oli paljon saatavilla, joten opin työtä tehdessäni erityisesti soveltamaan hakemaani tietoa – pääsin pohtimaan, mikä on oikeaa tietoa, mitä tietoa tarvitsen ja mitä tietoa matkailijat haluavat opasteilta. Samalla pohdin, miten saan tekstistäni kirjoitettua ajattoman. Opaste- ja infotaulujen sisältö piti rakentaa siten, että tieto olisi mahdollisimman pitkään voimassa. Tähän sain kuitenkin toimeksiantajaltani apua, esimerkiksi miten vuosilukuja ja lukumääriä kannattaisi opasteisiin merkitä. Lähetettyäni työn toimeksiantajalleni välikatsaukseen sain kehuja, mikä tuntui hyvältä – eräs opasteteksti pääsi jopa Posion Matkailun verkkosivuille. Palaute antoi kipinää työntekoon. Sain rakennettua opinnäytetyöstäni selkeän ja johdonmukaisen. Työni on toteutunut suunnitelmien mukaan: alussa kerron tietoperustasta, sen jälkeen suoritan työni päätavoitteen ja lopussa paneudun hieman digitalisaatioon. Sain jokaisesta opasteesta pituudeltaan oikeita eli 2-3 sivun mittaisia. Posiolaisia tarinoita oli mukava lukea ja tutkia, ja onnistuin hyödyntämään niitä opaste- ja infotauluissa.

Menetelminäni käytin kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä eli keräsin tietoa havainnoinnin ja haastattelujen kautta. Havainnointia tein maasto- ja reittikarttojen sekä kuvien avulla. Haastattelut suoritin avoimella haastattelulla. Hyödynsin työssäni toimeksiantajaltani saamia materiaaleja, mutta etsin ja sovelsin työssäni paljon myös kirjaston tarjontaa. Lähteinä pyrin hyödyntämään uusia ja luotettavia aineistoja. Tietoperustaa rakentaessani käsitteelin toimeksiantajani materiaaleja. Näiden materiaalien avulla etsin samankaltaisia ja aiheisia teoksia, jolloin pääsin kunnolla soveltaa tietoa ja pohtimaan, mikä tieto olisi työlleni parasta. Menetelmät sopivat työskentelyyni hyvin ja onnistuin niiden avulla pääsemään työni tavoitteeseen eli luomaan tekstisisällöt Posion keramiikka- ja aktiviteettipolun infotauluihin.

Teoria ja varsinainen työni tulos vastaavat toisiaan, mutta eivät täysin. Tämä johtuu valmiista posiolaisista tarinoista ja käyttämästäni menetelmästä. Tehtäväni oli kirjoittaa opasteiden tekstisisällöt, joihin liittävät posiolaisia tarinoita. Esittelen tarinallistamisen käsitteen ja menetelmän tietoperustassa, mutta en käytä

esittelemääni menetelmää työssäni. Tehtävääni ei kuulunut luoda opasteisiin tarinaa, vaan minulla oli valmiit tarinat, joita käyttää opasteissa. Kertomani tarinallistamisen menetelmä on kuitenkin tärkeää esitellä, sillä mikäli posiolaiset tarinat eivät vaikuta hyvältä idealta opaste- ja infotauluissa, toimeksiantajallani on mahdollista käyttää esittelemääni tarinallistamisen menetelmää käytännössä luomalla aivan uudenlaiset ja yhdenmukaiset tarinat kaikkiin keramiikka- ja aktiviteettipolun opasteisiin. Tässä olisi erittäin hyvä aihe jatkokehittämiselle. Olen tietoperustassani avannut myös käsitteet opastekokonaisuus ja maisemapalveluiden kehittäminen. Kyseisten käsitteiden kertominen on tärkeää, sillä ne liittyvät vahvasti opasteiden suunnitteluun. Käsiteiden avulla opin ja ymmärsin, mitä kaikkea opastekokonaisuus sisältää.

Haluan kiittää toimeksiantajaani Asta Kiemaa, joka vastasi yhteydenottooni ja kiinnostui opinnäytösuunnitelmistani. Saimme luotua yhdessä Posion keramiikka- ja aktiviteettipolkuun sopivan opinnäytetyöaiheen. Pää tavoitteeni oli kirjoittaa keramiikka- ja aktiviteettipolun infotaulujen tekstisisällöt, joissa on mukana posiolaisia tarinoita. Toimeksiantajani antoi todella hyvät valmiudet tehtävään – valmiit opaste- ja infotauluaiheet, posiolaiset tarinat yhdessä dokumentissa sekä pohdittavia vaihtoehtoja digitalisaatiosta. Vaikka hän antoi työntekoon hyvät lähtökohdat, työn tekeminen oli silti mukavan haastavaa ja sain tehtyä työstäni omannäköisen. Olen iloinen, että sain tehdä lopputyöni kotipaikkakuntaani. Työ on tärkeä ja hyödyllinen toimeksiantajalleni, sillä keramiikka- ja aktiviteettipolku on tarkoitus rakentaa ja toteuttaa, jolloin opasteiden tekstisisällöt ovat tarpeeseen.

LÄHTEET

Ahola, E. 2016. Posion matkailuyhdistys uusii nettisivunsa – yrittäjiltä toivotaan talven viikko-ohjelmaan aktiviteetteja. Koillissanomat. Viitattu 20.3.2017 <http://www.koillissanomat.fi/uutisetkoillismaa/posion-matkailuyhdistys-uusii-nettisivunsa-yrittajilta-toivotaan-talven-viikkoohjelmaan-aktiviteetteja-6.226.161237.23402d5142>.

Arctic Ceramic Centre 2017. Arktinen keramiikkakeskus. Viitattu 2.3.2017 <http://www.arctic-ceramic.fi/fi/arktinen-keramiikkakeskus-posio/>.

Brennen, S. & Kreiss, D. 2014. Digitalization and digitization. Culture digitally. Viitattu 15.3.2017 <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization>.

Citynomadi 2017. Viitattu 22.3.2017 <https://citynomadi.com/&uiLang=fi>.

Ekonomi 2017. Digitalisaation mahdollisuudet. Viitattu 14.3.2017 <http://www.ekonomilehti.fi/digitalisaation-mahdollisuudet/>.

Ervasti, S., Karjalainen, T., Kotivuori, H., Tervonen, A., Vahtola, A. & Vahtola, J. 2006. Posion historia – Muinaisilta leirituilta vuoteen 2000. Helsinki: Gummerus.

Erätalonpojan keinot. 2007. Uuden ajan matkailupolku. Posion metsänhoitoyhdistys ry. Viitattu 23.1.2017 <http://matkailu.posio.fi/loader.aspx?id=dfd0d293-f785-4519-9ef7-9338521d4bd4>.

Factum. 2004. Uusi tietosanakirja. Espoo: Weilin + Göös Oy.

Fagersted, K., Pellinen, K., Saranpää, P. & Timonen, T. 2005. Mikä puu – mistä puusta. Helsinki: Yliopistopaino.

Geologia 2011. Soistuminen ja turvekerrostumien muodostuminen. Viitattu 1.2.2017 <http://www.geologia.fi/index.php/2011-12-21-12-30-30/2011-12-21-12-39-11/2011-12-21-12-39-51/suot>.

Geologian tutkimuskeskus 2017. Hiidenkirnut ja siirtolohkareet. Viitattu 28.2.2017 <http://www.gtk.fi/geologia/retkeily/lohkareet/>.

Geologiset luontokohteet 2016. Kukkarokiven siirtolohkare. Viitattu 28.2.2017 <http://luontokohteet.geo.fi/kukkarokivi/>.

Halkka, A. 2009. Linnut Suomen luonnossa. Helsinki: Otava.

Ilmarinen, V. & Koskela, K. 2015. Digitalisaatio. Yritysjohdon käsikirja. Helsinki: Talentum.

iTravel Oy 2017. iTravel Mediat. Viitattu 21.3.2017 <http://itravel.fi/>.

Kalliomäki, A. 2013a. Elämyspalveluiden tarinallistaminen. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

– 2014b. Tarinallistaminen – Palvelukokemuksen punainen lanka. Helsinki: Talentum Media Oy.

Kallunki, E. 2016. Saku Tuominen: Digiloikka ei ole se, että hankitaan tuhansia tabletteja. Yle Uutiset. Viitattu 20.3.2017 <http://yle.fi/uutiset/3-9352507>.

Kejonen, A. 2008. Kansantarinat. Helsinki: Gummerus.

Kestilä, S. 2016. Posion kunnantalo. REILA-työpaja 11.11.2016.

Kiema, A. 2016. Posion keramiikka- ja aktiviteettipolku – esiselvityshanke.

Kirikeskus 2017. Erämaahotelli Kirikeskus. Viitattu 2.3.2017 <http://www.kirikeskus.fi/>.

Kiuru, H. & Väre, H. 2013. Suomen puut ja pensaat. Porvoo: Metsäkustannus Oy.

Koivula, V. 2016. Digitaaliset infopisteet ja mobiiliratkaisut destinaatioihin. Viitattu 21.3.2017 https://www.satamatkaamaalle.fi/sites/default/files/tietopankki_tiedostot/satakunnanmatkailuparlamentti2016_-itravel_-_veli-matti_koivula.pdf.

Komulainen, M. 2013. Maiseman tarina – Opas maisemapalveluiden luomiseen. Helsinki: Sitra ja Maa- ja kotitalousnaisten keskus.

Koponen, A. 2016. Digitalisoinnin periaatteet. Viitattu 16.3.2017 <http://vm.fi/digitalisoinnin-periaatteet>.

Korpihilla 2017. Juomat. Viitattu 21.2.2017 <http://www.korpihilla.fi/index.php?link=herkut&pid=7>.

Kortessalmi, J. 2008. Poronhoidon synty ja kehitys Suomessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Koskimies, P. & Lokki, J. 2000. Kotimaan linnut. Helsinki: WSOY.

Laaksonen, S. 2016. Tunne poro. Poron sairaudet ja terveydenhoito. Kuusamo: Wazama Media Oy.

Lahti, S. & Salminen, T. 2014. Digitaalinen taloushallinto. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Miki Studio 2017. Ceramic Art in Finland. Viitattu 6.3.2017 <http://www.mikistudio.fi/>.

Mätäsjärvi, T. 2016. Opastekokonaisuuden konseptisuunnitelma. Tampereen Vanhaan kirjastotaloon avautuvan Kulttuuritalon visuaalisen informaatioviestinnän suunnittelu. Savonia ammattikorkeakoulu. Kulttuuriala. Opinnäytetyö. Viitattu 10.1.2016 file:///C:/Users/Riikka/Downloads/Matasjarvi_Terhi.pdf.

Niemi, S. 2015. Koivu – Suomen kansallispuu. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Ollila, E. 2017a. Haastattelu. Metsähallitus. Erikoissuunnittelijan haastattelu 16.3.2017.

– 2017b. Turvallinen ja asiakaslähtöinen opastekokonaisuus. Lapin luontopalvelut.

Paliskuntain yhdistys 2017. Poro. Viitattu 12.1.2017
<http://paliskunnat.fi/py/materiaalit/poroelinkeinon-ekonomia/>.

Parkkinen, M. 2006. Anu Pentik – Saven sytyttämä. Helsinki: Otava.

Peltomäki, J. & Norppa, K. 2015. Rikos meni verkkoon. Helsinki: Tallentum Media Oy.

Pentik, A. & Pentikäinen, V. 2015. Yhdessä – Me olemme Pentik. Pentik Oy.

Posio 2017. Porosafari. Viitattu 16.1.2017
<http://www.posiolapland.com/porosafari>.

Posion matkailuyhdistys. 2013. Posion matkailuesite 2014-2015.

QR-koodi 2017. QR-koodin luku mobiililaitteilla. Viitattu 23.3.2017
<http://www.qr-koodi.net/luku-mobiililaitteilla.html>.

Ruokatieto 2017. Poro. Viitattu 16.1.2017
<https://www.ruokatieto.fi/ruokakasvatus/ruokaketju-ruuan-matka-pelloilta-poytaan/maatila/kotielaimet/poro>.

Räsänen 2016a. Luonnosta liiketoimintaa ja hyvinvointia. Viitattu 7.3.2017
http://www.outdoorsfinland.fi/wp-content/uploads/2016/11/Pirjo-R%C3%A4s%C3%A4nen_Luonnosta-liiketoimintaa-ja-seminaari_01112016.pdf.

– 2017b. Haastattelu. TKI-asiantuntijan sekä Outdoors Finland- ja Virtuaaliluonto -hankkeiden projektipäällikön haastattelu 21.3.2017.

– 2014c. Suunnitteluopas. Viitattu 11.1.2017 <http://www.outdoorsfinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Py%C3%B6r%C3%A4matkailun-suunnitteluopas.pdf>.

Sainio, P. 1987. Pentik – Satumainen tarina. Arktis Oy.

Sankelo, T. & Siivari, J. 2007. Luonnonraaka-aineiden terveysvaikutuksia. Kirjallisuustutkimus. Viitattu 20.2.2017
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/lappiluo/Luonnonraaka-aineiden%20terveysvaikutuksia%202007-Siivari-Sankelo.pdf>.

Soppela, O. 2016. Trail. Host. Luurilla luettavat opasteet. Viitattu 7.3.2017
http://www.outdoorsfinland.fi/wp-content/uploads/2016/11/Joske_oy_trailhost-OF-esitys.pdf.

Soudunsaari, O. 2016. Pentik-galleria. Kokous 11.11.2016.

Suku Park 2015. Studio. Viitattu 6.3.2017 <http://sukupark.com/studio/>.

Suomen luonnonsuojeliitto 2017a. Kuukkeli – Vanhan kuusimetsän uskollinen ystävä. Viitattu 23.2.2017 <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/tarinoita-metsasta/kuukkeli1>.

– 2017b. Rahkasammalet. Viitattu 1.2.2017 <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/lajit/rahkasammal>.

Tarinapankki 2017. Asiakirja Posiolaisista tarinoista.

- Aropelto ja Puukkoaho.
- Enteitä vuodelta 1936.
- Halaava poro.
- Hätäravinto ja terveystuote.
- Isonkivensuo.
- Jännittävä karhutarina.
- Kalle Peunan tarina-arkku.
- Kontuhommia.
- Lapsuuden muistikuvia.
- Luonnonantimet.
- Paju-Aapun sutkauksia.
- Pitkäaho.
- Postinkantaja koputti kiveä.
- Päätalon vanha Ella.
- Työvuosi maalaistalossa.
- Vanhoja hoitokeinoja.

Valtiovarainministeriö 2016. Pilkahduksia tulevaisuuteen – digitalisaation ja robotisaation mahdollisuudet. Valtiovarainministeriön julkaisuja x/2016. Viitattu 13.3.2017 <http://vm.fi/documents/10623/3507992/Pilkahduksia+tulevaisuuteen+%E2%80%93digitalisaation+ja+robotisaation+mahdollisuudet+-raportti/e7154bd3-910a-4f99-89ee-4f9299043d3c>.

Vilka, H. 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Ylisirniö, H. 2017. Aimolan maatila. Posiolaisen maatalousyrittäjän haastattelu 1.2.2017.